

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

1993

Hovedbygningen på Corselitze

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

ÅRSSKRIFT 1993

På museet Falsters Minder hænger billedet af denne nette postkone, Grete Hugge, som omkring 1870 bragte post i tasker og kurve fra Stubbekøbing til Skørringe og Dalbygaard

LOKALHISTORISK ARKIV
STUBBEKØBING

INDHOLDSFORTEGNELSE

Grete Hugge	3
Skovrider Nellemanns kamp m. Fagforen..	10
Tærskeselskab	21
Anders Hemmingsen, Rode Mark	25
Smed Alfred Møller fortæller	28
Forstander Gaardmand: Om besættelsen ..	33
Landbokvindens forhold i det 20. årh...	50
Om hundred år er alting glemt	53
Barndomserindringer v/Inga Rasmussen ..	58
Dyrlæge Jørgen Høgild	78
Folkehusholdning i 1888	85
OPROP til Danmarks befolkning 9/4-1940.	86
Gamle fotografier fra arkivet	88
Årsberetning fra arkivet	95
Årsberetning fra Lokalhist. Forening ..	96
Stubbekøbing Ægexport	97

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for
Stubbekøbing kommune.

Redaktion: Foreningens bestyrelse

ISSN - 0109-2162

GRETE HUGGE

På Stubbekøbing postkontor hænger et stort billede af en midaldrende kone bærende to posttasker over skuldrene og en kurv i hånden.

Billedet er en forstørrelse af et gammelt fotografi taget af fotograf A.F. Tellemann, Stubbekøbing. Det opbevares nu på museet Falsters Minder, hvor det i arkivfortegnelsen har følgende tekst:

"Grete Hugge, der i 1870'erne bragte post ud i omegnen af Stubbekøbing, bl. a. til Dalbygård og Skørringe".

En kopi af billedet findes i Post- og Telegrafvæsenets bibliotek, forsynet med en lignende tekst. Men om billedets skæbne ellers, om dets vandring fra fotografen til museet og P. og T's arkiver foreligger ingen oplysninger. Det vides, at direktør ved Lollandsbanen, F. Nabe Nielsen, var en ivrig samler og meget interesseret i lokalhistorie. Det kunne måske tænkes, at han har fået billedet af fotografen og senere skænket det til museet i Nykøbing, som han var en af initiativtagerne til, men som sagt, noget sikkert vides ikke.

Udover den nævnte billedtekst ved man i det hele taget intet om denne kvinde, til trods for at hun dog i en år-række har varetaget en både ansvarsfuld og til tider slid-som gerning. End ikke det citerede årstal "i 1870'erne" ser ud til at være korrekt, idet man netop, som det fremgår af nedenstående annonce, i 1870 gik over til at bruge fast ansat landpostbud på en del af den rute, Grete Hugge ifølge billedteksten har betjent som såkaldt sognebud. Det er mere sandsynligt, at hendes virksomhed har ligget i 1860'erne, og at den er ophørt i 1870, da det organiserede postvæsen blev etableret.

Det er naturligvis underordnet, om Gretes virksomhed har ligget i det ene eller det andet tiår. Når det nævnes her, sker det som en yderligere understregning af, hvor lidet påagtet denne kvindes gerning har været. Hun har praktisk talt været anonym. Måske har hun ved at lade sig forevige selv villet råde bod på forsømmeligheden.

Det ville unægtelig have været interessant at vide, hvad der i det hele taget kan have foranlediget en almindelig jævn bondekone til at lade sig fotografere. På den tid,

vi her taler om (1870), var fotografering en forholdsvis omstændig proces, som af jævne folk blev betragtet med en vis skyhed. Skulle det endelig være, måtte man i hvert fald være et par stykker sammen, helst en gruppe. Og man var pyntet i sin fineste stads.

Men med billedet af Grete gøres der en undtagelse. Hun optræder ganske alene og i sin daglige påklædning med taskerne over skuldrene og en kurv i hånden, som om hun var kommet lige ind fra sin rute. Ligger der i denne poseren foran kameraet en lidt trodsig gøren opmærksom på sig selv? Eller er det fotografen, der har "set" en historie, som han intuitivt har villet gemme til eftertiden?

Sådanne tanker bygger naturligvis på rent gætterier. Tilbage står det egentlige spørgsmål: Hvem var da denne Grete Hugge? Da hverken museet i Nykøbing eller postetaten har yderligere oplysninger, har der ikke været andet at gøre end at udsende en efterlysning. Grete kunne jo have slægtninge, der stadig boede på egnen. Og her var heldet med. Efter en lille artikel i "Fritids-Nyt" i februar 1992 kom der reaktion fra fire tipoldebørn. På grundlag af disse henvendelser kunne jeg ved hjælp af kirkebøger og folketællingslister finde frem til følgende oplysninger:

GRETE HUGGE'S SLÆGT

Denne oversigt omfatter kun direkte nedstammede personer. Søskende og fjenere led er ikke medtaget.

GRETE HUGGE

Gretes fulde navn er Ane Margrete Larsdatter.
 Hun er født 25. januar 1816. Datter af brolægger Lars
 Jensen og hustru Ane Pedersdatter, Torkildstrup.
 Som 19 årig blev hun gift med Jens Larsen fra Falkerslev.
 Denne Jens Larsen bliver senere kaldt Jens Hugger.

Kirkebog for Torkildstrup sogn meddeler:

Copulerede 15. januar 1836:
 Ungkarl Jens Larsen af Falkerslev, 27 år
 pigen Ane Margrete Larsdatter, 19 år.

Forlovere:

Husm. Lars Jensen Jyde af Falkerslev
 Brolægger Lars Jensen af Torkildstrup

Disse to er parrets fædre.

Folketællingen 1. februar 1845 meddeler for Torkildstrup
 sogn Sullerup by:

Jens Hugger, 37 år, født i Falkerslev, husmand og daglejer.
 Ane Margrete Larsdatter, 29 år, hans kone
 Lars Peder Jensen, født 8. april 1836, deres søn x
 Niels Jensen, født 23. december 1839 " "

x Den ældste søn fører slægten videre i Stubberup, Tingsted
 sogn.

STAMTAVLE

Jens Larsen Hugger, født 1809, død 21/10-1852

gift med

Ane Margrete Larsdatter, født 25/1-1816, død
28/3-1886

(Grete Hugge)

Lars Peder Jensen
født 8/4-1836, død 17/11-1867

Niels Jensen
født 23/12-1839

gift 10/2-1860 med

Maren Kirstine Olsdatter
af Tåderup,
født 5/3-1834, død 30/3-1914

Hans Jørgen Hansen, Tåderup
født ca. 1850, død 1931
gift med
Birte Kirstine Nielsen (Stine)
født ca. 1850

Laura Jensen
født 10/7-1868
død 30/5-1914

gift med

Karl Chr. Hansen
født 3/9-1872, død

15/6-1914

Lydia Hansen
født 1895

Ludvig Hansen
født 1894

I 1852 døde Jens Hugger. Grete var da kun 36 år gammel, men hun forblev enke resten af sit liv.

Allerede dette træk lader os ane en vis sammenbidt selvstændighed. Det normale dengang var, at en ung enke (eller enkemand) hurtigt blev gift igen. Til en husstand hørte mand og kvinde med hvert sit arbejdsområde. Alder og udseende var mindre væsentlige faktorer, hvis man ved et giftermål havde mulighed for at betrygge sin tilværelse.

Men i Gretes tilfælde var det altså anderledes. Hendes ældste søn, Jens, var 16 år og havde allerede i 2 år været ude at tjene. Han kunne klare sig selv. Den yngste søn, Niels, var 13 og er formodentlig blevet hjemme til sin konfirmation et år senere.

I de følgende 12-13 år har Grete fortsat passet sit husmandssted, som hun havde gjort det i alle årene, mens Jens levede. Måske har hun haft lidt arbejde ved siden af, men ellers har hun nok kunnet få tiden til at gå med at passe hus, dyr og jord, og et enligt menneske kunne sagtens leve hæderligt på nogle få tønder land.

Men i 1865 sker der noget nyt i Gretes tilværelse. På dette tidspunkt har hun en pige boende hos sig som indsidderske, d.v.s. hun har boet til leje. Denne pige, Anne Larsen, var 32 år og blev samme år (1865) gift med Gretes søn, Niels. Det unge par flytter sammen, og det ser ud til, at Niels overtager sin mors sted. I hvert fald nævnes Grete ved folketællingen i 1870 som aftægtskone i sin søns husstand.

I de mellemliggende 5 år, hvor der nu er en ny mand og to voksne kvinder på ejendommen, har Grete nok følt sig lidt overflødig, ved sønnens giftermål i 1865 var hun trods alt stadig kun 49 år gammel, og det er i disse 5 år, vi kan formode, at hun har taget tjeneste som sognebud. På den måde har hun kunnet bevare sin selvstændighed. Og selv om de lange vandringer til tider kan have været barske nok, kan det vel tænkes, at hun mange gange har nydt det frie liv på landevejene. Indtil hun også her blev overflødig ved postvæsenets indretning i 1870.

Grete Hugge døde i 1886 70 år gammel og ligger begravet i Torkildstrup. Hermed slutter meddelelserne fra tilgængelige kirkebøger, men billedet af postkonen med tasker over skuldrene og kurv i hånden er heldigvis bevaret. Det er billedet af en sejt kvindens ukuelige livsduelighed og -hvem ved - måske et eksempel på et begyndende kvindeoprør.

Åstrup, 13. maj 1993

Aksel Heilskov

Det bringes herved til offentlig Kundskab, at Posten til Landsbyerne: Maglebrænde, Galkærølev, Eærølev, Hørbelov, Breininge, Moseby og Veiringe fra 1ste Oktober vil blive besørget ved et gaaende Landpostbud. Budet udgaaer fra Stubbekjøbing daglig, undtagen Søndag, om Middagen Kl. 7 $\frac{1}{2}$ og tilbage lægger Luren i 6 Timer.

Stubbekjøbing Postexpedition, den 23. September 1870. Redsted.

SKOVRIDER NELLEMANNS KAMP MOD FAGFORENINGERNE.

I det lokalhistoriske årsskrift fra 1989 omtalte jeg i en artikel bl. a. den strid, der fra 1917 og flere år frem, herskede mellem daværende skovrider Nellemann og arbejderne på Hesnæs savværk.

Det vil måske være på sin plads at se lidt nærmere på årsagen til denne strid, som ikke begyndte på savværket, men i skoven.

Begyndelsen var denne:

Den 14. oktober 1917 modtager skovrider Nellemann fra Dansk Arbejdsmands Forbund i Stubbekøbing ved dets formand H. P. Hansen nedenstående brev:

Ærede hr. skovrider Nellemann.

Da der i de sidste år har været en del utilfredshed imellem arbejderne i de Classenske Fideicommis skove, anmoder D.A.F. den ærede hr. skovrider om at optage en forhandling angående en overenskomst imellem nævnte forbund og de Classenske Fideicommis skove. Da tiderne er omtrent uudholdelige for den mindre bemidlede del af befolkningen, mener vi, at det ville føre til tilfredshed for begge parter, hvis en sådan overenskomst kom i stand.

Da jeg håber, at den ærede hr. skovrider vil stille sig villig overfor dette spørgsmål, anmodes De om at meddele om mulig forhandling til undertegnede formand.

H. P. Hansen, Nykøbingvej 37

Stubbekøbing.

Dette brev udløser nedenstående svar fra skovrider Nellemann:

Hr. H. P. Hansen, Nykøbingvej 37
Stubbekøbing.

Deres ærede af 13. ds. modtaget. Vi har altid været rede til at forhandle med vore egne arbejdere, hvilket disse er vidende om og ofte har benyttet sig af, men udenforstående trediemand kan vi selvfølgelig ikke indlade os på at forhandle med.

Ærbødigst

Nellemann.

Dette svar får afdelingen i Stubbekøbing til at henvende sig til D.A.F.s hovedkontor i København, hvorfra der til skovrideren fremsendes en flersidig skrivelse af 18. oktober, hvori man især klager over erklæringen om ikke at ville forhandle med "udenforstående trediemand". Den er underskrevet / Lyngsie.

Man går i skrivelsen ud fra, at dette svar må bero på en misforståelse, da man ikke kan tænke sig, at Fideicommisset skulle nære den opfattelse, at arbejdernes organisation skulle være "udenforstående trediemand", da denne opfattelse forlængst er forladt af andre arbejdsgivere.

Man gør i forbindelse hermed opmærksom på, at organisationen f. eks. angående skovarbejde kontraherer med flere skovdistrikter som Frijsenborg, Rosenholm, Sorø Akademi og Jægerspris skovdistrikter samt endelig med statsskovbruget ved statens skovbrugsdirektør. Forbundet går derfor ud fra, at heller ikke Fideicommisset vil undslå sig, men træde i forhandling, og man tilbyder at delegere en repræsentant fra forbundets ledelse til at deltage i forhandlingerne. Endelig imødeser man skovriderens svar med et eventuelt forslag til nogle dage, hvor forhandlingerne kan afholdes, samt at har man ikke fået svar på skrivelsen inden 8 dage, må man betragte det som en tilkendegivelse af, at skovrideren overhovedet ikke ønsker at tale med organisationen om sagen, og denne vil da forelægge den for forbundets ledelse, der så må tage stilling dertil.

Inden dette svar afsendes har skovrideren i en skrivelse til direktionen den 22. oktober redegjort for sin stilling til sagen og svaret til D.A.F. i Stubbekøbing. I skrivelsen

til direktionen gøres opmærksom på, at man ingen meddelelse har om, at nogen af skovens folk har indmeldt sig i forbundet, og om så er, da kun en minoritet.

Nellemann antager derimod, at anledningen er den, at de arbejdere, som i den forløbne sommer arbejdede i skoven for Stubbekøbing kommune, nu tager anledning til at kalde sig vore arbejdere og under dette påskud vil opnå fordele gennem forbundets arbejde og det især, da de sikkert må søge arbejde i skoven den kommende vinter, da der intet arbejde er at finde i Stubbekøbing, og det er her årsagen til henvendelsen fra Stubbekøbing må søges.

Men alt i alt er forholdet nok det, mener Nellemann, at arbejderne ønsker, at Fideicommisset skal anerkende deres optagelse i forbundet og forhandle med dette.

Der synes ikke at være større misfornøjelse med priserne, påpeger han, idet akkordpriserne på skovningen er lig med statsskovens, men det anbefales dog at forhøje daglønnen med en krone til 4 kr., da den er sakket bagud i forhold til akkordpriserne.

Nellemann udtaler også frygt for, at er organisationen og indmeldelsen af skovens arbejdere først anerkendt af Fideicommisset, da vil forbundet formentlig under trussel og boykotning søge at tvinge Fideicommisset til kun at anvende org. arbejdere, ja måske endog bestemme, hvem man må antage og hvem, man skal afskedige. Yderligere påpeger han, at det har været uheldigt, at Åstrup sogneråd har fået socialistisk flertal og derved har givet anledning til denne agitation blandt landarbejderne i sognet.

Nellemann oplyser, at han efter modtagelsen af de to breve, som han vedlægger til direktionen, havde kaldt de tre skovfogeder samt savværksbestyreren til møde, og også disse mente, at arbejderne ingen særlig grund havde til at anke over akkordpriserne, men nok over daglønnen.

Efter konferencen med skovfogederne mener Nellemann, at der ikke er grund til at indlede forhandling med forbundet, ialt fald ikke foreløbig, og at hovedkontoret bør have samme svar som det lokale D.A.F. fik.

I direktionens svar af 26. oktober gives der udtryk for enighed med skovrideren, og man mener, at der i svaret på den sidste skrivelse må gøres opmærksom på, at akkordpriserne for arbejdet på Corselitze skovdistrikt er de samme, som er fastsat for skovarbejdet i det på Falster beliggende statsskovdistrikt, og der som en naturlig følge heraf ingen klage er fremkommet fra de på distriktet beskæftigede skovarbejdere, og ud fra dette foreligger der for tiden ingen tilstrækkelig grund til at træde i nogen forhandling med forbundet. Direktionen slutter deres skrivelse med ønsket om, at svaret til D.A.F.s hovedkontor fremtræder som et svar alene fra skovrideren, således at direktionen foreløbig ikke fremtræder.

Svaret til hovedkontoret afgives i henhold hertil og bliver på denne måde lige så afvisende som svaret til D.A.F. i Stubbekøbing.

Nellemann modtager nu et anbefalet brev fra D.A.S.s hovedkontor, hvori man giver udtryk for forbavselse over, at det i 1917 er umuligt at opnå forhandling mellem arbejderne organisation og skovrideren, og at dette har medført, at sagen har været forelagt D.A.F.s forretningsudvalg, og dette har efter begæring fra forbundets berørte afdeling vedtaget, at der fra og med lørdag den 17. november etableres arbejdsstandsning hos og overfor Fideicommissets skove, med mindre der ikke opnås en tilfredsstillende ordning. Yderligere gives der i brevet udtryk for, at skovrideren over for organisationen, offentligheden og arbejderne må bære ansvaret for, at der må varsles arbejdsstandsning for at fremtvinge forhandling.

Brevet slutter med, at forbundet stadig er villig til forhandling, såfremt skovrideren ønsker det, men det må så meddeles så hurtigt som muligt.

Nellemann fremsender pr. 11. november dette brev til direktionen og skriver til denne, at der efter, hvad der er gået forud, næppe er noget at svare, og at man nu må afvente begivenhedernes gang og se, hvad indflydelse denne aktion kan have på den til rådighed blivende arbejdskraft. Endelig anmoder han direktionen om et møde angående sagen.

Den 13. november meddeler Nellemann direktionen, at der har været et møde indenfor den Lolland-Falsterske afdeling af Dansk Skovforening vedr. akkordpriserne, og at man her vedtog at fastholde som en passende betaling en pris af 1,60 kr. pr. rm. (incl. dyrtidstillæg) for bøgeklov og sætte de øvrige priser på effekter efter dette. Videre anføres det, at det har vist sig at være let at få arbejdskraft på denne prisnorm selv på Christianssæde - Pederstrup, hvor priserne på grund af sukkerfabrikkernes nærhed har været forholdsvis høje i amtet.

Ved fastsættelsen af grundpriserne gik man ud fra statens daværende vinterskovningspriser, som var 1.45 kr. for hovedskovning og 1.74 kr. for gennemhugning. Det var, oplyses det, en stigning på 60% på prisen fra før krigen. I henhold til nævnte foreslår Nellemann akkorderne sat i overensstemmelse med amtets øvrige skovdistrikter, "da man under de nuværende forhold indenfor de statsdrevne institutioner ikke mere kan vente at finde normen for, hvad der med rimelighed bør betales, da arbejderne nu faktisk gennem påvirkning i rigsdagen og regeringen selv bestemmer, hvad de vil have og intet hensyn tager til, om forretningen kan bære en sådan arbejds løn".

Yderligere tilføjer Nellemann " Et af midlerne for den nuværende, socialistiske regering til at højne arbejds lønnen ukritisk er naturligvis på sine egne domæner at forhøje samme og dermed proklamere denne som norm for andre, uanset om forretningen overhovedet vil kunne bære en sådan arbejds løn".

Fideicommisset bør derfor ikke følge statsskovenes betaling længere, end de i amtet værende andre skovdistrikter gør det. Herefter fremsender Nellemann et forslag til de kommende akkordpriser for skovningen udregnet for alle effektarter.

Direktionen modtager nu et brev fra D.A.F.s hovedkontor dateret den 15. november 1917, og det lyder som nedenstående:

"Det ærede Fideicommis er formentlig blevet bekendt med, at der truer med at udbryde konflikt i Fideicommissets skovdistrikt ved Stubbekøbing, idet hr. skovrider Nellemann har

indtaget den mærkelige stilling, at han ikke vil forhandle med arbejdernes organisation om løn- og arbejdsforhold.

For at den ærede Direktion kan se, hvorledes denne sag ligger, sender vi vedlagt aftryk af en artikel, som vort forbund har ladet tilflyde den socialdemokratiske presse, samt afskrift af vort brev af 8. ds. til hr. skovrider Nellemann. Trods dette vort brev har vi endnu ikke hørt fra skovrideren, og vi henstiller derfor herved til den ærede Direktion, om ikke Direktionen måtte finde anledning til at foranledige forhandling, idet vi naturligvis stadig erklærer os villige til forhandling om de omhandlede forhold.

Vi synes ikke, det ville være heldigt, hvis konflikten virkelig skulle blive etableret, og vi skulle blive nødt til eventuelt at henvende os andre steder i denne sag.

Med særdeles agtelse

P. F. V.

Lyngsie / Chr. Sørensen

Denne skrivelse cirkulerer nu i direktionen, og af dennes interne korrespondance fremgår det, at man her ikke er helt enig i den måde, hvorpå Nellemann har behandlet denne sag. Departementschef Wulff mener bl. a., at Nellemann skulle have indsendt den første skrivelse til direktionen i stedet for at stille sig så afvisende, selv om han mener sig stærk nok til at tage kampen op.

Yderligere mener Wulff, at man meget hurtigt skal indkalde Nellemann til det møde, han har bedt om, der vil så også blive lejlighed til at drøfte de nys indsendte forslag til de nye akkordpriser med ham. Det vækker nemlig undren hos Wulff, at de nu foreslåede priser vil blive mindre end statens, da netop det, at Fideicommisset hidtil har betalt priser, der var lig med dennes, var årsagen til, at man ikke fandt forhandling nødvendig.

Et andet medlem, grev Ahlefeldt-Laurvigen, mener, at man selvfølgelig må forhandle med fagforeningen, hvis ens egne arbejdere forlanger det, samt at statens priser, selv de nye, ikke er lette at komme uden om, da Nellemann i svaret til Lyngsie har stillet dette i udsigt.

Iøvrigt mener han, at flere sydsjællandske skovdistrikter betaler lige så meget, og endelig tilføjer han sidst i sine kommentarer:

"I følge indenrigsministeriets bekendtgørelse af 12. oktober d.å. § 11 er skovejeren pligtig til at søge fremskaffet den arbejdskraft, der er nødvendig til udførelsen af den ham påhvilende hugst, og i det øjemed at tilbyde arbejds-søgende person en efter forholdene rimelig betaling for arbejdet. Efter loven af 20. april d.å. er det i sidste instans indenrigsministeren, der fastsætter betalingen. Derfor forekommer statens priser mig at være holdepunktet".

Det er nu den 18. november, og arbejdsstandsningen er iværksat. Den 22. oprulles hele sagen, som lovet af Lyngsie, i den socialdemokratiske presse, og historien går landet rundt.

I Socialdemokraten for Randers og Omegn skrives en lang artikel under overskriften:

SKOVARBEJDERE HOS

Det Classenske Fideicommis.

Gør Fideicommissets direktør sig
solidarisk med hr. Nellemann ?

I den lange artikel gengives de fremsendte breve til såvel skovrideren som til direktionen samt skovriderens svar og beklagelse af det manglende fra direktionen. Sidst i avis-artiklen skrives bl. a. " Offentligheden vil sikkert vide at vurdere den overlegenhed, hvormed en Nellemann, stiltiende støttet af de høje herrer i direktionen, tror at kunne behandle arbejdernes organisation", og artiklen slutter:

"Det er givet, at Dansk Arbejdsmandsforbund ikke lader det bero ved de allerede foretagne skridt, den sag må der røres mere ved, hvis Fideicommissets direktion ikke skulle samle sig sammen til at desavouere skovrideren i løbet af de allerførste dage".

I en anden lang artikel, formentlig den, som fra hovedforbundet er tilstillet pressen, og som er underskrevet af Chr. Sørensen, er tonen om muligt endnu strengere.

Dens overskrift er som følger:

EN FORTIDSLEVNING:

Kan navnet gøre det ?

Skovrider Nellemann og arbejderne.

og første afsnit lyder således:

Nellemann var jo som justitsminister provisorieregimentets fornemste støtte og al reaktions håndgangne mand, for hvem de brede befolkningslags organisation og forsøg på at ville tale med var af det onde, og det synes virkelig, som om navnet forpligter i denne retning, i hvert fald har han en navnefætter, der synes at have taget al hans bornethed og snæversynethed i arv.

Det er Det Classenske Fideicommis skovrider, hr. Nellemann, Hesnæs pr. Stubbekøbing. Og et stykke længere nede i artiklen lyder det:

Skovrideren "så stadig ingen anledning til" at forandre den hidtil fulgte fremgangsmåde, nemlig den, at Fideicommisset kun ville forhandle med "vore egne skovarbejdere".

Hr. Nellemann sætter sig højt til hest, lige så højt som hans navnefætter fra provisorietiden. Han "vil ikke indlade sig på", hvad der nu er naturligt for landets største jordrotter, ja han sætter sig højere end selve staten. Og endelig slutter den meget lange artikel således:

"D.A.F. har nu sendt skovrideren meddelelse om, at han ikke må vente, at hans skovarbejdere fortsætter arbejdet efter

den 18. november d.å., hvis der ikke forinden er opnået en tilfredsstillende ordning, og det skal nok vise sig, at hvad der ikke engang kunne lykkes for en Bismarck, også vil glippe for den forholdsvis lille skovrider Nellemann i Hesnæs!"

Direktionen beder nu pr. telefon Nellemann fremsende nye akkord- og daglønsspriser. Dette sker pr. 29. november, og disse synes at være meget lig statens priser.

Disse nye priser fremsendes nu til D.A.F., og dette sker tilsyneladende gennem Dansk Arbejdsgiverforening ved kontorchef Agerholm. Priserne accepteres, og Nellemann modtager den 7. december pr. telefon meddelelse om, at blokaden fra denne dato er hævet. Der har tilsyneladende ikke fundet nogen egentlig forhandling sted mellem Fideicommisset og D. A.F., hvilket skovrider Nellemann også ved en senere lejlighed ikke undlader at bemærke.

Efter strejkens ophør ønsker direktionen at få oplysning om, hvor mange, der deltog i denne og især vedr. de faste arbejdere og hegnsmand.

Nellemann fremsender den 24. januar 1918 en sådan redegørelse, og af den fremgår følgende:

På Hovedsk. 2 af 22 mand rest 20 heraf 5 hegnsmand + 2 faste arb.

På Mellemsk. 26 af 58 mand rest 32 heraf 6 hegnsmand

På Østersk. 37 af 47 mand rest 10 heraf 6 hegnsmand

På savværket arbejdede 6 mand under strejken.

Yderligere oplyser skovrideren, at blokaden omfattede hele skovdistriktet og savværket samt havnen og var sat i scene efter sædvanligt mønster med trusler om vold og redskabsødelæggelse for de arbejdsvillige, men det kunne altså ikke gennemføres for den sydlige del af distriktet og ville sikkert være ophørt af sig selv.

Det skal til almindelig oplysning vedføjes, at den første overenskomst og prislister for skovbrug vedtaget af Arbejdsgiverforeningen for Land- og Skovbrug, Dansk Arbejdsmandsforbund og Landarbejderforbundet først fremkom pr. 21. juni 1918. Indtil da havde skovrideren hvert år indsendt forslag til arbejdspriser for det kommende år til godkendelse hos direktionen.

Striden var nu forbi for denne gang, men skovrider Nellemanns forhold til fagforeningerne ændredes ikke. Som før nævnt, gik der en lang årrække, hvor han ikke ønskede at beskæftige organiserede arbejdere på Hesnæs savværk.

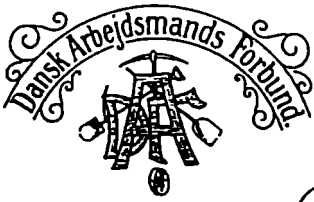
Frits V. Larsen
pns. skovfoged.

Kilder: Corselitze godsarkiv.

Skovrider Nellemann var søn af omtalte justitsminister Nelsemann.

828

Afdeling: Stubbekøbing.

den 13 Oktober 1917

Ærede Høer Skovrider Nillemann

Da der i de sidste Aar har været en del Udtillfredshed imellem Arbejderne i de Glaseske Fidekomnis Skove Antagender vi Danmarks Arbejdsmands Forbund en Ærede Høer Skovrider om at oplyse en Forhandling angaaende en Overenskomst imellem nævnte Forbund og de Glaseske Fidekomnis Skove i 9 Tiderne er omkrævet Uønskkelighed. For den mindre Størrelse End af Befolkningens mener vi det vilde gøre Tilfredshed for begge Parter hvis at en saadan Overenskomst kunne i Stærke Dage og hader at den Ærede Høer Skovrider vil stille sig villig overfor dette Forsøgsmaal antagender De om at meddele om muligt Forhandling til Underbygn

H. P. Hansen

Stubbekøbingvej 37 Stubbekøbing

TÆRSKESELSKAB

I "gamle dage", d.v.s. før anden verdenskrig, havde man i Karleby og omegn, ligesom mange andre steder, et tærskeselskab.

En sammenslutning af mindre jordbesiddere, parcellister, dannede et andelsselskab med bestyrelse og formand med det formål i fællesskab at indkøbe og benytte et tærskeværk og trækraft.

Der skulle naturligvis en stor investering til, så man måtte optage lån i banken, og for at få det hele til at løbe rundt tilbød man, mod betaling, også at tærske uden for medlemmernes kreds.

I starten benyttede man en transportabel damp maskine, et lokomobil, som trækraft. Når så hele værket, tærskemaskine, halmpresser og lokomobil, skulle transporteres fra ejendom til ejendom, måtte man sætte heste sammen til spand fra flere ejere, for hver parcellist havde sjældent mere end en hest.

Man hentede så først selve værket og lokobilet, og medens nogle gik i gang med at stille det op, hentede andre alle løsdelene, som hørte til værket.

Det drejede sig blandt andet om den slidske, der skulle monteres på halmpresseren, så halmen kunne skubbes op på staldloftet. Af andre løsdeler kan nævnes donkraft, en stor krabat, og en sækkeløfter til kornsækkene, en hjælp til dem, der skulle påtage sig slæbet med at tage de fyldte sække på nakken og vandre op ad trappen til kornloftet, som oftest stuehusloftet. Man tærskede i det fri, man havde ikke ladeplads eller stakhjelm, og var man ikke færdig ved fyraftenstid, måtte man dække kornstak og værk af med presseninger.

Det var noget af en begivenhed, når der blev tærsket den ene dag om året. Mandskabet var stort. Der var ilæggeren, maskinpasseren, ham, der bar kornsækkene væk, samt et par mand, der hjalp ilæggeren, og endelig ham, der satte det aftærskede halm sammen på stænget.

Inden man opfandt den selvbindende halmpresser, måtte en person, oftest en kvinde, placeres ved halmpresseren, og ved hjælp af en lang nål med krog bandt hun tråd omkring halmbundterne.

Intet måtte gå til spilde, også avnerne udnyttedes, idet man forsynede avneblæseren, der sad under tærskværket, med et langt rør, så avnerne kunne blæses ind i stalden, hvor de senere skulle bruges som strøelse under kreaturerne.

De fleste tærskfolk fulgte med fra ejendom til ejendom, og de skulle naturligvis bispises med middagsmad. Familien, der fik tærsket, ville jo gerne gøre det så godt som muligt, så der blev meget tit serveret kyllingesteg. Det var jo god mad, og man havde selv født kyllingerne op, men det kunne dog også blive for meget af det gode, så til sidst var mandskabet led og ked af kyllingesteg. Der serveredes såvel formiddags- som eftermiddagskaffe, og der skulle da også en tår øl til ind imellem for at få tærskestøvet skyllet ned, sædvanligvis var det lyst hvidtøl fra anker.

På de små ejendomme på en 3 tdr. land kunne man nå at tærske på en halv dag, og opstillingen af hele maskineriet kunne klares på ca. en time af ilæggeren og maskinpasseren.

Medlemmerne i tærskeselskabet skulle dels betale for deres tærskning, dels svare renter og afdrag på lånene til indkøb af maskinerne, så hvis sidstnævnte udgifter oversteg det, man tjente ind ved at tærske for ikke-andelshavere, måtte andelshaverne punge ud. Da traktoren kom frem og blev indført i Danmark, udskiftede man det upraktiske og tunge lokomobil med den nye trækraft. Herved opnåede man også den fordel, at traktoren kunne spændes for selve værket, når man skulle et nyt sted hen. Dengang var der ikke gummiringe på traktorene, men de havde rillede jernhjul, beregnet til arbejdet i marken, og man måtte da spænde flade jernringe på hjulene, når man skulle ud på landevejene. Drivkraften var i begyndelsen petroleum, idet man dog ved selve starten anvendte benzin.

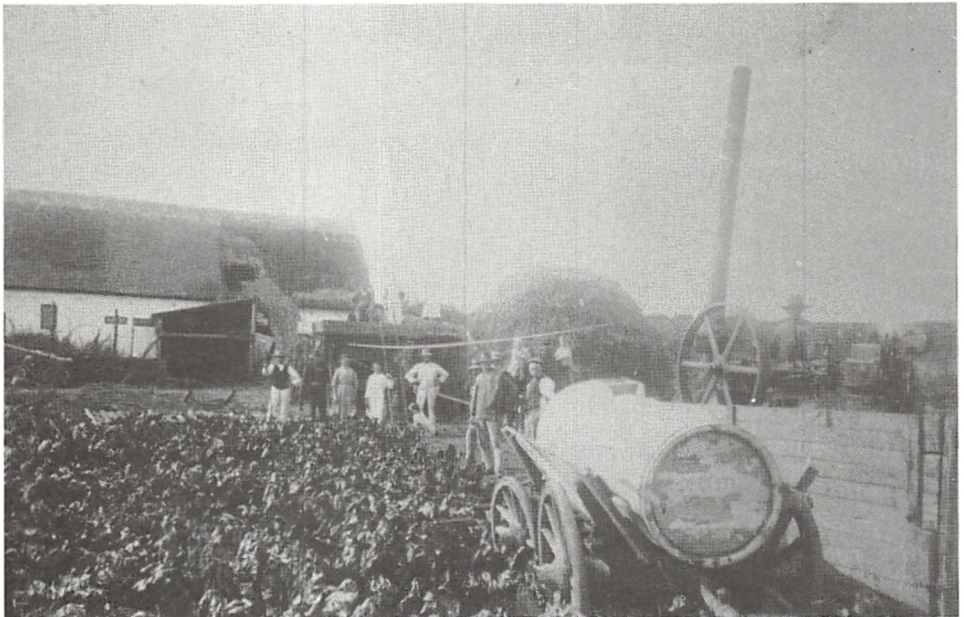

Imidlertid var der også private, der tilbød at udføre tærskearbejde, men i den forbindelse fremkom et problem, der virkede fordyrende, idet lovgivningen krævede, at der tegnedes en ulykkesforsikring, når man anvendte fremmed arbejdskraft.

Under anden verdenskrig fik tærskeselskaberne udleveret petroleumskort, så det gjaldt om at føre lidt rigeligt med tærsketimer på ansøgningen. Krigen medførte et særligt problem, idet man ikke kunne fremskaffe de rigtige bindegarn til halmpresseren, men måtte nøjes med papirgarn som erstatning.

Man fortsatte med andelsselskaberne helt op til omkring 1960. Da var der kommet noget nyt frem, nemlig mejetærskerne, der gjorde de gamle tærskværker overflødige. Samtidig skete der det, at de små landejendomme langsomt, men sikkert blev nedlagt. Tærskværkerne blev solgt til ophugning, men nogle af traktorene fandt anvendelse ude på markerne.

Sv. O. Pedersen, Nr. Ørslev

*Fhv. gdr. Anders Hemmingsen
Rode Mark
Født den 13. februar 1847*

**Kilder: Helene Strange: Den ældste generation i
Lolland-Falsters Stift**

Udgivet af Lolland-Falsters Venstreblad 1937

ANDERS HEMMINGSEN, RODE MARK

En af Østfalsters kendte gamle skikkelser fylder snart 90 år. Det er fhv. gdr. Anders Hemmingsen, født 13. februar 1847 i Maglebrænde, hvor faderen havde en mindre gård.

I Anders Hemmingsens skoletid holdt børnene hver jul og fastelavn skolegilde rundt om i de forskellige gårde der i byen. Ligeledes havde de hvert efterår et høstgilde. Mad medbragte de selv, men fik så gratis øl og kaffe, så de havde kun at betale spillemanden. I hans barndom var der en gammel kone, som gik fra Maglebrænde til Stubbekøbing efter post. Desuden havde hun en postrute til Aastrup, Horbelev og Falkerslev sogne, så det var intet lille distrikt, men postsager var der jo ikke mange af, og disse skulle kun afleveres i skolerne, så skolebørnene kunne bringe dem videre ud. Men selv om postpakken kun var lille, kunne vej-længden dog gøre den besværlig nok. I Maglebrænde var 4 af gårdmændene i avislav om Stiftstidende, men hos husmændene var der ikke råd til en sådan flothed. Både på Skørringe og Dalby havde man sin egen private postkone, men det var jo også herregårdene, og her kunne man tillade sig meget, som andre almindelige mennesker måtte undvære.

Efter sin konfirmation tjente Anders Hemmingsen i 4 år hos en morbroder, og i 1868 - 69 aftjente han sin værnepligt i København. Da han blev hjemsendt, var der flere af hans lidt ældre bekendte, der indkaldtes i anledning af den fransk-tyske krig, men de kom ikke længere end til hovedstaden og hjemsendtes kort efter.

I 1871 blev Anders Hemmingsen gift og overtog sin kones gamle slægtsgård på Rode Mark. Til byen hørte kun 4 helgårde, 1 halvgård og et parceliststed. Alle gårdene havde tidligere været fæste under Fideicommet og var ved udskiftningen flyttet ud på Rode Mark. Stuehuset til Anders Hemmingsens gård var opført i 1799. Udbygningerne i 1800. En del af disse havde hans svigerfader dog bygget om i begyndelsen af 50, men stuehuset

stod til 1886. Det var også efter sin tid meget solidt bygget af egetømmer og brændte sten, hvilket jo var noget andet, end hvor man ellers, som så mange andre steder ved udflytningen, kun holdt sig til almindelige simplet skovtræ og lerklinede mure. Det var også meget langt, men kun 10 alen bredt, så de fleste af stuerne var på hele husets bredde. I hverdagsstuen var forøvrigt 3 alkovesenge; i den ene lå manden og konen, i den anden deres to døtre, og i den tredje begge tjenestepigerne.

Da Anders Hemmingsen kom til gården, tog han straks fat på mergling og dræning. Avlingen var i 7 mark-drift med 10 tønder land i hvert skifte. En mark blev så merglet og drænet hvert år, indtil det hele var i orden, så det var et stort stykke arbejde at få udført. Merglen tog han på sine egne marker, og de fleste af drænrørene fik han fra Sørslev teglværk. Al dræningen var på akkord, og var jo noget af det første arbejde på bøndergårdene, hvor kosten ikke hørte med i betalingen. Senere er der kommet meget andet af lignende art.

Efter at avlingen var kommen ind i den rette gænge, tog han fat på bygningen af en ny gård, rev alle de gamle udhuse ned og byggede op i 1881 og 82, stuehuset kom som nævnt i 1886. Alle bygninger var med stor plads både til folk og fæ, og hvad der ellers skulle udføres. Der var ingen tærskemaskine på gården, da Anders Hemmingsen kom dertil, og det første år stod han selv som fjerde mand ude på loen og tærskede med plejl men allerede i 1872 købte han en stor trehestemaskine med halmryster, så det var noget, der kunne rede til side. Kastemaskine fik han ligeledes, og da udhusene var bygget om, havde han plads til en hundrede-tønderskastning. Før en ny maskines anskaffelse, havde han på gammeldags manér måttet kaste det hele med en håndskuffe, hvad der var en sejt død og naturligvis heller ikke gav det bedste resultat.

I begyndelsen skar de al hakkelsen på et par gamle hakkelsekister, men snart holdt en hakkelsemaskine sit indtog. Den havde en lang stang, som 2 kunne trække mens en tredje lagde i. Siden sattes den til hestekraft og blev derved endnu lettere. Alle redskaberne var ligeledes meget gammeldags med træplove og træharver - to af harverne var med trætænder, en dog forsynet med jern - så her skulle meget nyt ind. Desuden anskaffede han snart en breddsåmaskine' og senere på en gang en aflægger og en slåmaskine. Siden kom endnu mere til af det sidste nye og moderne på landbrugets område. Mange andre har kendt noget lignende, men Anders Hemmingsen havde både råd og lyst til at sætte tidlig ind og blev i flere henseender en foregangsmand. Sin besætning forbedrede og udvidede han stadig. Ved hans ankomst til gården, var der kun 7 malkekøer, snart var han oppe på 30 foruden ungkreaturer, og ved dyrskuerne tog både heste og køer store præmier hjem.

I det offentlige liv fik han mange tillidshverv og var således sognerådsformand fra 1898 til 1917. Fra tidligere tider havde sognerådet haft en kommunalstue hos en væver i Vejringe, og holdt der deres sognerådsmøder, indtil der i 1897 blev bygget forsamlingshus.

Anders Hemmingsen var ligeledes en tid i menighedsrådet og da med til at kalde provst Degenkolw til Moseby. Ved provstens jubilæum var han trods sine snart 90 år også med til festen.

Hans kone døde i 1925. Hun havde altid været af dem, der holdt den gamle falsterske nationaldragt i hævd og bar den til det sidste. Ved hendes død forærede Anders Hemmingsen en stor part af hendes personlige ejendele og andet, der har kulturhistorisk værdi, til "Falsters Minder", så man har her erindringer om hjemmet ude på Rode Mark, hvor meget nyt tidlig kom ind, men hvor alligevel meget gammelt blev fredet.

Kristine Asser Hansen

DEN 93-ÅRIGE SMED FORTÆLLER BARNDOMSMINDER FRA STUBBEKØBING.

Et af Stubbekøbings ældste bysbørn, den 93-årige fhv. be-
slagsmed Carl Alfred Julius Møller, der nu bor i Stiftel-
sen "Alderstrøst", Nørrebrogade, København, og som trods
sin høje alder dog stadig er åndsfrisk og fyldt med tørt
lune, har i anledning af fødebyens 600-års (1954) fest for-
talt vor medarbejder forskelligt om sin slægt, sine barn-
doms- og ungdomsår i Stubbekøbing samt om sit senere liv.
Alfred Møller, der nu hygger sig i sin lune stue med sin
pibe, sin radio og poppedrenge "Jacob" under sin datter,
lærerinde, fru Alma Jørgensens kærlige omsorg, omfatter endnu
med stor interesse sin fødebys forhold og er levende optaget
af jubilæet, som han dog på grund af svagelighed beklager
ikke at kunne overvære.

Han blev født i Stubbekøbing den 24. februar 1861 som søn
af skomagermester Peter Ferdinand Martin Møller og hustru
Marthea Birgitte Christine Matthiesen, der begge tilhørte
gamle, rodfæstede Stubbekøbingslægter. Farfaderen, Henrich
Jacobsen Møller, der var født i byen 1808, virkede først
som skomagermester her, men var i sine sidste leveår, indtil
sin død 1870, økonom for det i 1858 opførte fattighus i Ring-
gårdsstræde, hvilken stilling hans hustru Johanne Amalie
Sørensen (død 1888) overtog efter ham. Fattighuset var på
de tider gennemsnitlig beboet af 10 - 15 fattiglemmer, som
Henrich Møller og hustru havde i kost og forplejning.
Alfred Møllers far, Peter Møller (født 1833) der døde i Stub-
bekøbing 1915, erindres endnu af mange af byens borgere.

Når den gamle Breitenstein gik rundt i gaderne og ringede
med sin klokke, idet han gentagne gange råbte: "Nyrøgede
sild hos Møller", viste alle, at det var hos "Ryge-Møller"
i det gamle hus med den høje sokkel i Grønnegade, lige over-
for Kirken, at man skulle henvende sig.

Peter Møller lærte skomagerhåndværket hos sin far og blev
1858 gift med afdøde slagtermester Jens Christian Matthie-
sens og efterlevende hustrus datter Marthea (født 1829) fra Ves

ergade. Ægteparret boede først i købmand P. W. Wulffs gård på Torvet, men i 1860'erne købte Peter Møller huset i Grønregade. Han blev i januar 1864 indkaldt som soldat ved 12. Regiments 7. kompagni, og da han i august samme år kom tilbage, erindrer Alfred Møller, som noget af det første han kan huske, at faderen havde et lille legetøjsur, hvis viser kunne drejes rundt og rundt i det uendelige, med hjem til ham.

Da skomagerhåndværket ikke gav penge nok til familiens underhold, købte Peter Møller en jolle og nogle fiskeredskaber og supplerede derefter sine indtægter ved fiskeri i farvandet mellem Falster, Bogø og Møn. I forbindelse med fiskeriet indrettede han et røgeri i baghuset til sit hjem i Grønregade, hvor han bl. a. havde mange af omegnens store gårde, f. eks. Næsgaard, som kunder. Han oprettede også et fæstecantor for mandlige og kvindelige tyender i sit hus, men de fleste penge tjente han dog, da han begyndte at virke som fiskeeksportør.

Om efteråret, når sildestimerne stod ind gennem Grønsund, skrev han til de svenske fiskere på Hven, at det nu var tid at komme med deres fangstredskaber. Efter ankomsten gik han på akkord med dem om fangsten, der i kasser blev sendt til Nykøbing og derfra eksporteret til Rostock. En gang imellem blev der imidlertid fanget så mange sild, helt op til en 100 - 6 fuldtlastede både, at de ikke alle kunne eksporteres, hvorfor resten blev kørt ud og falbudt bønderne i oplandet. Den lille Alfred Møller var ofte med gårdejer Christian Kochs Lejevogn på disse ture. Nu og da kunne en enkelt bonde købe 100 - 500 sild, men aligevel måtte man køre langt for at få hele læsset solgt. En gang nåede Koch og Alfred Møller helt til Eskilstrup hvor de måtte give fisk for at få nattelogi.

Alfred Møller fortæller, hvorledes han som dreng sammen med nogle af byens andre drenge legede i en stor grusgrav ved Brede. En gang havde drengene tændt bål i grusgraven på nogle sammensankede stubber fra markerne, og dette blev så mægtigt, at byens brandkorps måtte rykke ud for at slukke. Posttibetjent J. H. Østergård var også med, og han stod ved stampen, da de små syndere vendte tilbage. Alfred Møller

husker, at han fik et ordentligt drag over bagen af Østergård, der i samme øjeblik sagde: "Vær du glad for, at jeg ikke siger det til din far". Betjenten forstod sig åbenbart bedre på, hvorledes sådanne fyre skulle tages, end arrestforvalter J. C. M. Huus. "Han lavede det godt for mig en gang", siger Alfred Møller. Far havde forbudt mig at gå ud nytårsaften, men nu havde jeg netop gemt en potte hele året til denne aften, og jeg kunne ikke nære mig for at gå hen i Vestergade og slå den på min morbroder, slagtermester Matthiesens dør. Jeg løb hele vejen, men uheldigvis så arrestforvalteren hvad jeg gjorde, og han sladrede til far. Det kan nok være, at jeg fik af fars skomagerrem, da han fik min nytårsspøg at vide.

Alfred Møller husker stormflodsnatten den 13. november 1872, da vandet efterhånden steg helt op til Toldboden, og en stor Jagt blev liggende på havnepladsen. "Jeg havde egentlig haft lyst til at være sømand, men efter denne nats hændelser fortog lysten sig" siger Alfred Møller. Jeg begyndte derimod at fiske, for ved søen ville jeg være. Sammen med andre af byens drenge fangede jeg først skaller og aborrer, når vandet om foråret løb ud ved Stampen, men senere drev jeg ålefiskeri ved Sortsøgab til Grønsund. Navnlig var jeg ivrig efter at "blusse ål" om aftenen i det område, hvor nu Dæmningen fra Møn til Bogø går. Jeg havde en stærkt lysende lampe anbragt i forstavnen på jollen helt nede ved vandoverfladen. Når jeg så roede hen over tangpletterne, kom ålene ud af tangen, og haps, så var jeg der med min lyster.

Fiskeriet blev dog ikke til mere end fornøjelse, og Alfred Møller kom en kort tid i lære hos en skibstømrer, indtil han kom i smedelære hos sin moders fætter, smedemester Matthies Matthiesen i Møllegade. Denne havde almindeligvis 2 svende og en 2 - 3 lærlinge i arbejde, og i en alder af 18 år blev Alfred Møller her udlært i 1879. Som lærling og siden som smedesvend hjalp Alfred Møller ofte klokkeren ovre i kirken med at ringe og kime samt træde bælgene på orglet. Kirken havde som nu fire klokker: "Sejgeren", "Tolvklokken", "Tikklokken" og "Pineren". "Sejgeren", der var den største, og som krævede to mands betjening, anvendtes ved højtiderne

samt til ringning og kimning ved begravelser. "Tolvklokken" og "Tikklokken", der hver for sig kun havde brug for en mands betjening, anvendtes henholdsvis til middagsringningen og til morgen- og aftenringningen. "Pineren", der var den mindste, idet den ikke var større end en stor skibsklokke, blev aldrig brugt, men hang kun til stads. Navnlig husker Alfred Møller, hvorledes han i marts 1881 hjalp med at ringe klokkerne i anledning af enkedronning Caroline Amalies død. Der skulle i den anledning ringes to timer hver formiddag og to timer hver eftermiddag.

I 1881 - 82 foregik det store restaureringsarbejde på Stubbekøbing kirke under ledelse af H. B. Storck og Ahlmann. Bl. a. blev tårnet forhøjet og fik kamtakkede gavle med smukke blindinger. Smedearbejdet blev udført af smedemester Matthesen med mandskab, og det faldt i Alfred Møllers lod at sætte gavlfløjene op. Han steg op med fløj, kugle og kors over nakken, men han måtte bestandig kigge ud over landskabet, da det svimlede for ham, når han så ned mod jorden. Da han for øjnene af sin mor, der stod nede i røgeriets gård og spændt fulgte hans opgang, ved opsættelsen af en af fløjene ville træde ud på den nyopmurede kamgavl, gled stenen, han trådte på. Han snublede med den tunge byrde på skuldrene, men fik i sidste øjeblik fat i en lægte og hang således, indtil han kunne få sig hevet op igen. Korset øverst oppe på hver af de to fløje blev skruet på juleaftensdag 1881.

Tappen på østgavlens fløj nåede ikke helt op i hullet i korsets nederste del, og i mellemrummet lagde Alfred Møller en pergamentseddel med meddelse om, at det var ham, smedesvend C. A. Møller, der havde udført arbejdet. Nu spekulerer den gamle mand på, om denne seddel nogensinde skulle blive fundet.

Den 2. november 1882 blev Alfred Møller indkaldt som rekrut, og efter 11 måneders soldatertjeneste vendte han en kort tid tilbage til Stubbekøbing, men inden udgangen af 1884 var Alfred Møller atter i København, hvor han havde fået plads som smedesvend. Han arbejdede forskellige steder, inden han den 8. juli 1888 i Sct. Stefans kirke blev gift med Ane Kirstine Pouline Holtzmann, der var født i Randers den 11.

november 1866. Ved sit giftemål var Alfred Møller svend i en smedeforretning i Store Kongensgade nr. 65, hvilken virksomhed han senere overtog og beholdt til 1907. Derefter købte han en tilsvarende virksomhed i Rigensgade 4 og blev her til 1922, da han nedlagde håndværket.

I de følgende ti år var han kontrollør ved DSB, først på Hovedbanegården og siden på Nørreport station. Hans hustru døde i 1937, og i 1947 mistede han med een dags mellemrum sine to sønner. Nu havde han kun datteren, fru Alma Jørgensen tilbage. Alfred Møller har trods sine 93 år ikke mistet humøret. Han er en fornøjelig gammel mand, der har levet et jævnt og muntert, virksomt liv på jorden, og som har bevaret sin barnetro livet igennem. Højtidelig peger han opad og siger: "Der er altid en foroven, der har hjulpet mig, når det kneb, måske ikke hver gang, som jeg gerne ville, men sådan, at det var bedst for mig i det lange løb"

"Ryge-Møllers hus i Grønnegade no. 4

Fra L-F Venstreblad 30/4-1954 P.K.H.

Forstander P. N. Gaardmand kom til Næsgaard som landbrugs-
lærer i 1920 og blev udnævnt til forstander i 1938.

Han var født 4. maj 1891. Han startede studiet på Land-
bohøjskolen i 1918 og blev landbrugskandidat i 1920 og
fik som nævnt ansættelse som lærer på Næsgaard Agerbrugs-
skole kort efter.

Forstander Gaardmand fik efter sin udnævnelse mange offent-
lige hverv. Han var førende her i landet på ensileringens og
nøbjergningens område.

Der skal fortælles om tiden under besættelsen, hvor forstander
Gaardmand med livet som indsats hjalp snesevis af ulykkelige jøder
over til Sverige.

Forstander Gaardmand døde altfor tidligt den 2. maj 1949.

Forstander P. N. Gaardmand og Hustru.

Et lille lokalt Blad af Jødeforfølgelsens og Modstandskampens Historie

„Jødeforfølgelsens Historie“ — det lyder af en saa fjern Fortid, at Tanken gaar tilbage til omkring vor Tidsregnings Begyndelse og fortæller om Titus' Forfølgelse af Jødefolket, om Undtagelseslovene, om Jerusalem's storslaaede Kamp mod det sejrende Rom, om de frygtelige Udslættelsesmanøvrer med 100.000'er af døde, og om den endelige Splittelse af Jødefolket over hele Jorden.

Men „Historien gentager sig“, siger et gammelt og for Tilfældet sandt Ord. Med faa eller flere Hundrede Aars Mellemløb kommer nye Bølger i de samme og i nye Lande mod Jøderne. Lysglimt er der ind imellem af Medmenneskelighed; Arbejdet for Menneskerettighederne har grebet vidt og dybt ind i adskillige Nationers Sind. — Og alligevel afslører Antisemitismen i Tyskland og især Polen og Ungarn en Grusomhed saa sent som i 1918, hvis Lige man maatte søge forgæves i den ellers saa blodige og menneskeuæverdige Historie paa dette Omraade.

Saa sejrede Nazismens Idé i vort Naboland mod Syd i 1933. Propagandaen satte ind med alle sine uhæmmede Virkemidler. Kynismens Giftpile rettedes i Tale, Tekst og Billeder især mod Jøderne. Aviserne bragte Bud om „Jagterne“ i Berlins Gader med overfaldne, halvnøgne, brændemærkede Jøder i alle Aldre og fra alle Samfundslag — slæbt ud af Hjemmene, jagede i Haver og Parker, smidt op paa aabne Lastvogne, drevne flokkevis og tildels afklædte gennem Hovedgaderne fulgt og forfulgt af den hujende og spyttende Hob, som her dokumenterede „det tredje Rige“s, „Herrefolket“s, Midler og Metoder i den „Kulturkamp“, der skulde komme, og som skulde bringe Herrefolket den Plads i Solen, som det nye Tyskland saa fuldt ud fortjente — hvis Propagandaen i det hele taget talte blot en lille Smule sandt.

Men det foregik alt sammen i Tyskland, og „det kan jo næppe være sandt alt sammen“, sagde vi til hinanden, og maatte vi sige til hinanden; thi Mennesker kan ikke tænke med den Ondskab i Sindet, som de ikke besidder; og Danmark var ét af de Lande,

hvor Folket havde haft Kultur nok til at holde sig fri af Antisemitismens uværdige Menneskefølgelse.

Saa kom den 9. April 1940, og med dette Overfald begyndte Trykket af Nazisternes Jernhæl at gøre sig gældende ogsaa over for vort Folk. Blikket blev saa forskræmt i de jødiske Øjne, selv om Kong Christians faste og danske Standpunkt overfor saavel denne som andre „Følere“ fra „Herrefolket“s Repræsentanter beroligede Sindene for en Tid. — Danskerne og deres Konge følte sig som bekendt ikke besværet af Mindreværdskomplekser i Forholdet til Jøderne.

Men enten er man lydige mod sin Fører, eller ogsaa er man det ikke. Og „det nye Tyskland“s Folk var efter det meste at dømme meget nær 100 pCt. lydige i disse Magtbryndens beskæmmende Aar; saa da Førerens Parole blev udstedt, genlød Københavns Gader af Skrigene fra de uskyldige Mennesker, som i Natens Mulm efter Sirenernes falske Alarmsignaler slæbtes bort fra deres danske Hjem under Eder, Forbandelser og Mishandling af Herrefolkets Landsknægte i Gestapos Udformning og anvist-Haadlangere af de „danske“, som havde meldt sig ogsaa til dette Stykke Arbejde i et Antal, der vilde være endnu mindre smigrende for vort Folk, hvis det ikke havde været en Erfaringssag og en Kendsgerning, at forkvaklede og vildførte Elementer er et Naturprodukt i selv de mest udviklede og kultiverede Nationer.

Saa gik Jagten over Landet — især vistnok paa Øerne. Fuldt lastede Skibe af alle Størrelser bragte Jøderne i Tusindtal over Sundet til Sverige; men selv om Trafikken efter alt at dømme sandsynligvis blev noget tolereret af de tyske Myndigheder, hvad enten disse var underkøbt eller (hvad man daarligt nok har Lov til at tro) Transporterne langt fra ufarlige, bl. a. fordi Haandlangerne og deres Stikkere pludseligt optraadte paa de mest uventede Steder og i de mest raffinerede Udklædninger. — Glædeligvis viste det sig dog senere — hvilket naturligvis ikke skal forties, bl. a. fordi det er de Undtagelser, der bekræfter Reglen —, at ogsaa enkelte tyske Statsborgere baade behjertet og betydeligt havde bidraget til Jødernes Borttransport og Beskyttelse.

Men dansk Retsind og Medmenneskelighed fornægtede sig ikke. Udskibningsstederne forrykkedes Syd paa fra det nordligste Sjælland over København, Stevns og Møn efterhaanden, som Overfarts-

stederne blev for bekendte; og en Efteraarssøndag kom „Turen“ til Næsgaard:

Den 1. Oktober 1943 om Formiddagen fik vi Besøg af et Par unge, byprægede Mennesker med Københavns Roklubs blaa Vimpelmærke paa Jakkeopslaget. Anføreren præsenterede sig som Læge Kruhøffer, København (var det ogsaa), og spurgte, hvad vi vilde sige, hvis det skulde hændes, at der kom nogle lusvilde Mennesker til Næsgaard og bad om lidt at spise.

Min Kone og jeg saa et Øjeblik paa hinanden, drøftede ikke Spørgsmaalet, men svarede: „Mennesker, der uforskyldt er i Nød, vil vi ikke undlade at hjælpe“. Derefter passerede vi lidt, opdagede, at Lægen var en Slags Nevø af en af mine Bekendte. Kompagniføreren var i Slægt med andre Mennesker, som vi ogsaa kendte godt. — Og saa kørte de.

Faa Timer efter rullede den første Bil ind i Gaarden, fulgt af flere, og inden Kaffetid havde vi 46 Jøder eller Halvjøder i vore Stuer. Der var unge og gamle, fattige og rige, sunde og syge, glade og dybt bedrøvede, hjælpsomme og udpræget ikke hjælpsomme, kultiverede og afgjort ikke i Besiddelse af mere Kultur, end de selv havde haardt behov; hvis man ved menneskelig Kultur i denne Forbindelse forstaaer Evne og Vilje til at hjælpe Medmennesker, der er i Nød. (Bl. a. kneb det for enkelte rige at finde ind til Tegnebogen, naar der blev samlet ind til Rejsen over Vandet for de af Selskabet, der enten aldrig havde ejet Mønt eller som var ribbet for alt, hvad de havde ejet, under deres hovedkuls Afrejse fra Hjemmet. — Det var ikke noget rart Indtryk at faa, da selv de, der „skar Tænder“ mod at aflevere en større Pengeseddel, ikke kunde vide, hvad Øjeblik Sporhundene fandt Vej til Næsgaard og skaffede dem af med deres Mammon. Og endelig var Sejladsen over Østersøen heller ikke paa nogen Maade garanteret med Sikkerhed for Ankomst „hinsidan“. Men den Retning drejede Tankerne slet ikke i, især hos en rig Odensedirektør, Grosserer eller lignende, af Sværvægtsklassen; men han havde andre ligesindede.

Omvendt var det rørende at se, hvad mange af de almindelige og fattige Mennesker kunde hjælpe og trøste hinanden med af de faa Ejendele, de havde.

De fleste fortalte om den Raahed, deres Bekendte havde været

ude for under Bortslæbningen fra Hjemmene ved Nattetide af de tyske Bødler og deres „danske“ Haandlangere. Enkelte af de 46 var hentet ud af Sygesengen paa Hospitalet af hjælpsomme Plejersker, der i Tide havde anet Uraad og givet Patientten det nødtørftigste paa af Tøj fra deres egen Garderobe, før de hastede ud i Natten i Modstandsbevægelsens Køretøjer. Enkelte af de flygtende var stumme, næsten stivnede i Tanken om alt det, der var overgaaet dem, og det, der kunde være tilbage.

Alle havde de et forjaget Udtryk, som tvang dem til 'at lytte mod enhver Lyd, der kunde varsle ondt fra Forfølgerne. Alle talte de om Afstanden til Sverige, Skibets Størrelse, Vejret, Klokkeslet for Afgang, hvor lang Tid det kunde vare, før de kom hjem igen, o.s.v., o.s.v. Nogle havde opgivet nogensinde at naa over; enkelte vilde helst dø; „de har dræbt min Mand, og de slæbte afsted med mine to dejlige Børn; jeg ser dem aldrig mere“. — Andre var rolige og tillidsfulde. En ung, dansk, lys Købmand eller Kontorchef sad stille med sin jødiske højtfrugtsommelige Hustrus Haand i sin og betroede hende, at det blev nok „en Svensker“, deres førstefødte. „Ja“, svarede hun lidt undseligt, „hvis det varer saa længe“.

Efter Middagen i Spisesalen begyndte Nervøsiteten for Skibs-overfarten. Var Skibene der til Tiden? Kunde de komme med alle sammen? — Tre Timer var længe. En 70-aarig Jøde øste af sit gode Humør og sang vel de fleste af de halvtyske Sange, han kunde. Ellen gav lidt paa Klaveret, jeg et Nummer paa Trækharmonikaen, og saa var Klokkeren 23. Skibene var der. „Klar til Udrykning fra Næsgaard om 5 Minutter“. Biler og Næsgaards Mælkevogn (til 20 Personer) holdt for Døren. „Farvel og hjertelig Tak. Vi skriver snarest“. (Ja Tak, sagde vi, men vi har ingen Adresse, før Tyskerne er ude af Danmark; men det sker forøvrigt ogsaa snart). „Aah, Gud velsigne Dem. Bed for os“, sagde de.

Saa var de borte. Vejret var godt. Og næste Formiddag, naar vi „tilfældigt“ gled forbi Færgelejet paa Cyklen til de lave Arealer, blinkede Skipperne fornøjet eller havde refereret til „Grønsunderne“: Overfarten gik glat.

Men Skibene var smaa. 6 af Jøderne maatte overnatte; de maatte endnu vente 24 Timer i bedste Fald, før de kunde komme i Sikkerhed; — men Lodtrækning var unødvendig; 6 meldte sig frivilligt og sov paa Næsgaard. De to var den gamle ortodokse Jøde

og hans Kone, der maatte have Rede paa Verdenshjørnerne i Næsgaards Bibliotek, saa de kunde forrette deres Bønner med Ansigtet vendt i den Retning, hvor Vorherre var at finde. Men de var et Par rare, hyggelige Gamlinge, hvis milde Sind prægede dem og bar dem igennem ogsaa denne Prøvelsens Tid.

Da Gæsternes Antal omgaaende blev saa stort, at de maatte anbringes foruden i Privaten tillige i Elevdagligstuen, kaldte jeg Skolens Elever sammen og meddelte dem, at her kunde komme til at foregaa et og andet med Besøg og Rejser af den Slags, som var fremkaldt fra en Side, som næppe var dem ubekendt; men det var en hjælpende Haand, som vi (sammen med enkelte Medborgere bl. a. i Stubbekøbing, Moseby og Hesnæs) uden Betænkning vilde række saadanne forfulgte Mennesker i en Tid, hvor man ikke talte om det, men gjorde det.

Eleverne og Kollegerne tav, og at de ogsaa samtykkede, fik vi i de følgende Dage saa stærke Beviser for, at det i nogen Maade forjættede den Styrke, der senere slog ud i Modstandsbevægelsen.

Den 2. Oktober gentog Billedet sig med forstærket Spænding. Bilerne rullede ind i Gaarden med en Rutine, som de betroede Chauffører hurtigt kom i Besiddelse af. Vor lille Bys Befolkning studerede Pelsværk og Pjalter, talte fortroligt om Jødetransporter og mødte op og vinkede „god Rejse“ ved Færgelejet omtrent som til en Folkeforlystelsestur i Sundet. — Det blev dog hurtigt stoppet. Første Skib gled Kl. 23 med 20 Passagerer. Skib Nr. 2 kom først afsted Kl. 2 Nat, da der ventedes et Selskab fra København, som skulde med. Det var enerverende, om de nu ogsaa kom uopdagede over Storstrømsbroen; men det gik. Kl. 1½ ankom de i Sygeambulance med „Overlæge“, „Sygeplejerske“ og alt „Tilbehør“ indenbords. Tyskerne havde staaet som en Slags Æresvagt paa Trinbrættet over Broen for at sikre sig, at „Patienterne“, hvoraf den ene, der var „uhelbredelig sindssyg“ og anbragt i Spændetrøje, kom hurtigt og godt over. — Det blev en fornøjelig Kaffetaar, som ikke mindst „Patienterne“ nød. Og saa gik Skibet Kl. 2; vi kom i Seng ved 3—4-Tiden efter et første Indtryk af Transporternes sportslige og spændende Atmosfære.

3. Oktober havde vi nogle af Næsgaards Bekendte paa Besøg, men mens jeg gik Tur med dem i Marker og Stalde, blev Vagterne (Eleverne) sat ud og dirigerede Jøderne (30—40) til Ferickolonien.

Maden gled ud ad Bagdøren, og Afskibningen foregik programmæssigt, uden at nogen ivedkommende anede det.

4. Oktober samme Ordning og samme Resultat; men der var set en enkelt, mistænkelig Mandsperson, som med megen Interesse studerede Næsgaards Gaardsplads og gjorde sig Anstrengelser for at strække Halsen saa lang, at han kunde se ogsaa ind ad Vinduerne i Privaten; men det lykkedes nu ikke — heldigvis.

Men 5. Oktober blev for en Sikkerheds Skyld al Tilkørsel standset ude paa Nørre Alslevvej 3 km før Stubbekøbing. Jøderne blev dirigeret ind paa Tvedegaard dér, og Afskibningen foregik fra Sortsø. Uvedkommende i Stubbekøbing og Næsgaards Omegn fik derigennem Indtryk af, at nu var den Sag afviklet.

6. Oktober (vistnok) løb Skibene ud fra Hesnæs, bl. a. med 10 friske engelske Piger ombord — efter nogle fornøjelige Timers Samvær paa Næsgaard.

7. Oktober blev vor mest dramatiske Dag. Nerverne var ved at være anspændt paa de fleste af os. Vi havde sovet daarligt. „Det gaar galt i Dag paa en eller anden Maade“, sagde jeg til min Kone. „Det er mærkeligt“, sagde hun, „jeg har samme Fornemmelse“. Omgaaende ringede vi til Pastor Houmand i Moseby, som havde tilbudt Assistance; og efterhaanden som Vognene kom, gled de omgaaende til Moseby. Afskibningen var fastsat til Kl. 20. Kl. 19½ blev Eleverne sat ud paa Post ved alle Tilkørselsveje i Oure, Vejringe og Aastrup — alle i Nærheden af Telefon, saa der kunde slaas Alarm til Næsgaard. Kl. 19,50 kom Patruljen hjem fra Grønsund, „alt vel“. „Ja“, sagde jeg, „men der er endnu 10 Minutter til Kl. 20, saa De maa ud paa Hjørnet her og paase, at der ikke smutter ivedkommende Vogne til Grønsund“. Kl. 19,58 kom en af Vagterne ilende ind: „Der er lige kørt en Lastvogn ad Grønsund med slukkede Lanterner; der var Mandskab paa Vognen, men Mørket var for tæt til at vi kunde se, hvem det var“. Nu var gode Raad dyre; i de samme Sekunder skulde Mosebyvognene passere Næsgaard sydfra. Der var ikke Tid til at værsko dem, og Tyskerne havde sandsynligvis allerede omringet Næsgaard. Nu kører de lige ned i Armene paa Tyskerne ved Færgelejet. Hvordan kan dog denne Katastrofe afværges for de arme Mennesker. — Da gled to store

Personvogne lydløst ind foran Hovedbygningen. I samme Øjeblik, som vi brød vor Hjerne for at komme dem til Hjælp, slog den Tanke ned i Chaufføren, at han vist burde dreje ind paa Næsgaard og høre, om nu ogsaa alt var i Orden. Stor var Glæden paa begge Sider, og Vognene blev omgaaende skubbet hen mellem de store Lader. En tredje Vogn var kørt over Vejringe fra Moseby til Grønsund. Den kørte lige i Favnen paa den returnerende tyske Lastvogn med sin danske Stikkerbetjening og blev ført til Vordingborg. Heldigvis viste det sig, at netop dette Selskab bestod af lutter Halvjøder, som alle blev frigivet med Undtagelse af den unge Roklubsmænd, der blev „taget“ og senere fik en betinget Dom ved Københavns Byret, hvorefter han gik „under Jorden“. En fjerde Vogn var paa Vej mellem Oure og Næsgaard mod Grønsund, da Tyskerne passerede den i samme Retning med sin Lastvogn og de slukkede Lanterner. Øjeblikkelig slog det ned i Jødernes Chauffør, at det maatte være en Tyskervogn; han slog derfor Bremserne i og bakkede nogle Hundrede Meter tilbage ind i en Gaard i Oure. Et Minut senere kom Tyskervognen tilbage (den havde nu faaet vendt) med fuldt Blus paa Lanterne for at se efter, hvad det var for en Vogn, de havde passeret; men da sad de 6 Fuldblodsjøder og holdt Aandedrættet inde i den lukkede Bondegård 25 m fra Landevejen. Jøderne sov i Gaarden den Nat, og Tyskerne masede mod Grønsund, hvor altsaa vore vagthavende Elever observerede Nedfarten ved Næsgaards Indkørsel.

Saa blev Klokkeren 22. Roklubfolkernes Anfører (Læge Kruhøffer) og flere af Eleverne syntes, at Tiden nu var inde til at komme en Tur til Grønsund for at erfare, om Tyskerne snart havde konstateret, at der sløt ikke skulde foregaa noget. Jeg raadede fra; men det unge Blod er det stærkeste. Lægen fik Elevtøj og Legitimation og var nu en af Skolens Elever, og han og en rigtig Elev fik min Ordre til at tilse Næsgaards Heste i Noret, hvis de skulde blive anholdt. Og det blev de. Tre Kvarter sad de arresteret i et af Lodshusene, hvor de erfarede, at der var en halv Snes stærkt bevæbnede Tyskere, som ogsaa havde skudt paa den Skipper, der havde haft saa mystisk travlt med at komme fri fra Færgelejet, saa snart han havde opdaget Faren. Men Skipperen slap, og det gjorde vore Elever ogsaa, efter at de grundigt havde forklaret, hvad deres lovlige Ærinde var, og dokumenteret, at deres Legitimation var i den bedste Orden.

Det var rart at se dem igen i Stuerne efter den længste Time, vi nogensinde havde oplevet.

Kl. 24 kom Chaufføren for Heljødernes i Oure kørende med sin tomme Vogn og refererede, hvordan han havde narret Tyskerne ved sin Snarraadighed.

Kaffen smagte godt. Humøret var fint. Lægen og hans Sekundant vilde nu en Tur mere ud til Hestene, og Resultatet var, at de havnede i samme Arrest, men nu med udpræget Mistanke fra Tyskerne, der ikke forstod en saadan Natinteresse for Heste paa Græs. Saa var der ikke andet at gøre, end at deres Udsagn maatte bekræftes til Tyskerne selv af Forstanderen. Og saaledes gik det til, at vi fik vort første Tyskerbesøg Kl. ca. 1 om Natten. Vi hørte de jernbeslaaede Støvler paa Trappen, og paa mit „Kom ind“ stod de der i fuld Krigsmaling med Pistoler og Flammekastere og med Fysiognomier, der var meget lidt tiltalende, for at bruge et Udtryk, der er alt for moderat.

„Er De Forstanderen?“

„Ja“.

„Her kommer to af Deres Elever for anden Gang for at tilse Heste midt om Natten tiltrods for, at jeg første Gang beordrede dem hjem med Besked om ikke at vise sig mere. Hvordan hænger den Sag sammen?“

Nu ryger han lige ind i Koncentrationslejren, tænkte nogle af Selskabet omkring Kaffebordet. Men Spænding kan skabe Ro. Jeg traadte Tyskeren et Skridt nærmere og saa ham fast i Øjnene og sagde:

„Jeg er vant til, som Chef for Godset her, at de af mit unge Mandskab, der faar en Ordre, parerer den“.

„Ja selvfølgelig“, sagde den tyske Anfører og var lige ved at slaa Hælene sammen, „det er altsaa rigtigt, at de var ude for at se efter Heste?“

„Vi har 30 Heste af fineste Afstanning gaaende i Indhegningen; de skal tilses hver Aften; og naar De har hindret dem i deres Arbejde først paa Aftenen, saa maa jeg sende dem ud senere“.

„Ja, saa er det altsammen i Orden. Men hvad er det for Gæster, De har her?“

„Personlige Venner af vor Omgangskreds“, sagde jeg med samme Fasthed, mens „Jødetransportørerne“ ved Bordet gav deres

blide Tilslutning under en let Hovedbøjning mod Tyskerne.

„Hvad er det for en Bil, der holder i Gaarden?“

„Det er Bilen, som vore Gæster er kørende i“.

„Godt“.

Saa slog de Hælene sammen og kantede sig ud ad Døren. Jeg fulgte dem. De aabnede Bildøren og løftede Sæderne. — „Alt i Orden“. (Jøderne havde udslettet ethvert Spor af deres Nærværelse i Vognen).

Tyskeren kom da helt hen til mig og sagde i en fortrolig Tone: „Jeg skal sige Dem, der er meddelt os, at der foregaar Jødetransporter herfra over Grønsund; det er derfor, vi er kommet“.

„Saa-aa“, sagde jeg. „Ja, der siges saa meget i Danmark i disse Aar; men det meste er Løgn“.

„De har vel ikke nogle Jøder skjult her?“

„Hvad har vi“, sagde jeg med største Forundring, selv om Tanken førte mig 40 Skridt hen mellem Laderne til Jødevojnene.

Han gentog sit Spørgsmaal.

„Nej“, sagde jeg, „det giver vi os ikke af med“.

„Gut!“ Og efter en lille Pause: „De har vel heller ingen af Deres Unge ude for at spionere paa nogen Maade, saa de kommer sent hjem?“

„Naar man har 60—70 unge Mennesker i sit Brød, kan jeg ikke garantere for, hvornaar de allesammen gaar i Seng. Det hænder i Danmark, at en ung Mand interesserer sig for en ung Pige, og saa hænder det ogsaa, at de kommer lidt sent hjem, maaske med hinanden under Armen“. („Saadan omtrent“, sagde jeg og gav hans Arm et blidt Tryk som Illustration for en mangelfuld Forklaring).

Da gik der et bredt Grin over hans Ansigt. „Ja, selbstverständlich“, sagde han og lo støjende og forstaaende, „das ist ja ganz natürlich“.

Saa havde han vist faaet Forstaaelsen af, at Danskerne — „die dumme Dänen“ — fortalte hele Sandheden, og at de (Herrefolkets Repræsentanter) roligt kunde vende tilbage til Grønsund, hvilket de gjorde.

Bilerne blev nu skubbet hen i Garnevræa. Nogle af Passagererne sov hos Lærer Lauridsens, andre hvilede i Bilerne i den svale Oktobernat — at tilbagelægge Vejen til Næsgaard var for farligt;

men alle var glade efter den veloverstaaede Fare. Tidligt om Morgen, da Tyskerne ved 4-Tiden havde konstateret, at Grønsundstransporterne var blind Alarm, trak de sig tilbage. Jøderne returnerede til Præstegaarden i Moseby i Dagens Løb, og næste Nat gled de til Sverige.

Saa ebbede Transporterne ud her, mens Læge Kruhøffer og hans „Stab“ fortsatte i mindre Stil fra København med de Rester, der blev samlet op gennem de Forbindelser, man havde faaet her og mange andre Steder. Et Par Gange ringede han hertil og spurgte (efter Aftale), hvordan det gik med Harejagten, han kunde endnu bruge et Par Stykker, hvis de var at faa. Men vi kunde kun meddele, at der nu var saa lidt Vildt, at vi ikke ofrede Tid paa at trave Markerne over mere; skulde det mod Forventning lykkes at nedlægge en enkelt Hare, inden Jagttiden sluttede, kunde han i hvert Fald være sikker paa at komme i Betragtning. — Men der viste sig ikke flere „Harer“ i vort „Jagtdistrikt“.

— Saa blev det „Patrioternes Tid“. Den 19. September 1944 blev det danske Politi taget. Et Par Dage senere fik vi Besøg af en ung Mand, som gerne vilde tale med mig. Han kom med en Hilsen fra Godsforvalter Valentiner, der havde huset ham i to Døgn. — „Jeg hedder for Tiden Peder Jensen“, sagde han med et fast og tillidsfuldt Blik fra et Par ærlige Øjne. „Mit Døbenavn er Brodersen, Hjemsted: Birkerød, Profession: Politibetjent. Jeg gik gennem de tyske Pigtraads- og Soldaterspærringer ved Nykøbing F. i Forgaars med Pistol og Revolver hængende i Buksebenene. Vil De huse og beskæftige mig indtil videre?“ — „Jensen“ blev Karl paa Næsgaard i lige ved 7 Maaneder. For „de Indviede“ hed han Politimanden, men kun helt faa anede hans virkelige Navn. Han tog sit Nap med i det daglige Arbejde, men var sjældent hjemme, naar Optrævere af Skat, Sygekasse og lignende „offentlige“ Personer indfandt sig. Tit var han borte i natlige Ekspeditioner, hvor Modstanden planlagdes og realiseredes; og var der (ad de usynlige Veje, som denne ejendommelige Tid heldigvis havde adskillige af) kommet et Praj til „Jensen“ eller „vi andre“ (især Lærerne) om, at der var et eller andet foruroligende i Gære med Razziaer eller lignende, saa sov „Jensen“ (sammen med sine Vaaben, hvis de ikke netop paa dette Tidspunkt laa gemt i Lille-

skovens løvdækkede Muld) de mest forskellige Steder saasom paa Høloftet, hos Lærer Ebbesen, hos Gartnerens eller hos endnu andre af de gode Venner og Bekendte, hvis Bagdøre og Smutveje altid stod tilgængelige for Patrioterne.

— „Mit Navn er Knage“, sagde en høj og tiltalende, civil Mand af udpræget Officerstype, da han en tidlig Efteraarsdag i 1943 stod i Stuen og holdt min Haand i et Tryk, der var lige saa fast som hans Blik. „Jeg er Chef for den sønderjyske Afdeling af Officerer, og skal nu (da Tyskernes „Interesse“ for os er nær forestaaende) have sørget for Udskibningsmulighed, hvis vi ikke tør blive herhjemme, hvad vi naturligvis helst gjorde for at være ved Haanden, den Dag det gaar løs; men vi vil ikke lade os tage som Mus i en Fælde; det er hæsligt at flygte; men det er den eneste Mulighed for at kunne gøre Nytte ved Opgøret — og den Dag er Vejen tilbage over Sundet kort. Naa, ja, mit Navn er Heiberg Jørgensen; men da jeg i Følge Sagens Natur ikke gaar med den rigtige Legitimation paa mig, kan jeg for saa vidt lige saa godt hedde noget helt andet; saa De kommer til at tage mig paa mit glatte Ansigt. Tør og kan De hjælpe os?“

Saa holdt Vognen for Døren, og vi kørte en Tur i Skoven for at se paa „Lejlighed“ og for at hilse paa og tale med Skovriider Smith, som var en af Modstandsbevægelsens „Hjørnestene“ her paa vort Domæne. — „Her ligger et Hus, det er tomt paa denne Aarstid og bruges kun om Sommeren af Spejderne. Saaledes er Vejnettet, der fører til. Saa langt er der til Færgebro. Madrasser er der i Huset. Halm og Hø har vi — Tæpper ogsaa; og Mad skal De ikke bekymre Dem om, den glider ud ad Bagdøren paa Næsgaard. Adgang til Huset faar De gennem Dr. Mallings, „som ligeledes var „med paa Holdet.“ — Saa kom Samtalen med Dr. Mallings: „Nøgle er unødvendig; det sydøstlige Vindue binder, saa Krogen aldrig er paa; derefter sidder Nøglerne indendørs“.

Om der nogensinde blev Brug for Huset i dette Øjemed, ved jeg ikke; thi hver Dag havde nok i sine Forhavender af lignende Art.

En Dag kom der en lidt bleg ca. 24-aarig Mand lidt hovedkuls ind i Stuen til mig: „Goddag, Hr. Forstander Gaardmand. Ja, De kender ikke mig, men jeg kender saa udmærket Dem gennem Deres Radioforedrag og gennem Deres Tillidshverv i praktisk taget

alle vore nationale Foreninger. Mit Navn er Bækkelund, jeg kommer fra Frihedsraadet for at spørge Dem, om De vilde være villig til at oprette en Meldestation her paa Skolen og sende direkte Underretninger især om Tyskernes militære Transporter og Bevægelser paa disse Kanter til Frihedsraadet".

— Det var en stor Mundfuld at tage paa en Gang uden mindste Henvisning til bekendte „Nøglepersoner“. Jeg saa ham vist meget fast i Øjnene; i hvert Fald flakkede hans Blik saa meget, at han lige saa godt kunde være „forkert“ som „rigtig“, hvorfor han fik blankt Afslag. — Senere viste det sig (gennem Elevernes efterhaanden trænedede og indgaaende „Rekognoscering“), at Manden i Grunden vist var god nok, selv om en saa stor Opgave (netop af denne Art) naturligvis maatte planlægges ud fra et lidt grundigere Forarbejde.

Saa kom Pastor Lund, Stubbekøbing — som ogsaa var en af dem i forreste Modstands række — en Dag paa Besøg sammen med en nydelig „ældre“ Herre med et Par ca. 40-aarige meget levende Øjne ovenover et graasprængt Fulds kæg paa ca. 65 Aar. „Det er en god Ven af mig, Repræsentant Sørensen, som trænger til et landligt Ophold under rolige og nogenlunde sikre Omgivelser. Mon De ved Udvej paa en eller anden Maade?“

„Repræsentant Sørensen“ blev min nyantagne Konsulent som Sekretær ved det Arbejde, der forestod ved mit nye Hverv som Hovedredaktør (sammen med Professor Hansen Larsen) for Landbrugets Ordbog, 4. Udgave. Det var saaledes et gunstigt Tidspunkt at antage en saadan ny Medhjælp paa, selv om adskillige af vor Omgangskreds fandt, at Konsulenten i paafaldende Grad mindede om en militær Rangsperson.

Strengt privat var „Konsulent Sørensen“, Kaptajn Swane Lund, København, og Broder til Fru Pastor Lund, Stubbekøbing. Men ellers var han lige saa strengt „Konsulent Sørensen“, der altid havde ordbogstekniske Spørgsmaal at drøfte til Beroligelse for Ører, som kunde lytte efter, om der var „Ting“, der tydede paa mere Bevandring i militære end i landbrugsfaglige Emner. Men Kaptajnen og vi andre bestod Prøven.

Samme Kaptajn havde siddet i Vestre Fængsel og i Horserød. Det var noget med Vaabenlagre, hans Rang som Kaptajn og lig-

nende. Men han slap ud — og Tyskerne og deres Haandlangere fortrød det; søgte ham nogle Gange forgæves i hans Hjem i København, splintrede Dørene, naar ingen var hjemme, ringede paa Telefonen og var den eller den „troværdige“ Bekendt eller Person, som „havde noget vigtigt at tale med ham om“ o. s. v.

Saa gik Kaptajnen „under Jorden“ paa det sydlige Sjælland, var flere Gange lige ved at blive taget, flygtede f. Eks. fra Haslev Sygehus faa Minutter før Sporhundredens Ankomst, tumlede langvejs med Cykle og Bagage over opblødte Markveje i vaade og kolde Efteraarsnætter og havnede altsaa senere paa Næsgaard efter et Par Ugers Rast i Stubbekøbing Præstegaard.

Det blev en prægtig Tid for os; thi vi lærte her at kende Repræsentanten for den danske Soldat saaledes, som vi havde haabet, men næsten ikke troet, at han kunde findes mere efter saa mange Aars beskæmmende Behandling af hele Spørgsmaalet vedrørende vort Lands Forsvar. — De daglige Ture i Marker, Stalde og Skove, de hyggelige Aftener, de mange Indblik i Danmarks Forsvars Røgt og Vanrøgt, og den altid kendelige og varme Understrøm af Kærlighed til alt, hvad der var dansk, gjorde „Konsulent Sørensen“s Ophold til en Berigelse for os, og det gav os noget af Troen tilbage paa, at vi igen en Dag skulde faa uddannet nye Kuld af danske Soldater, som aftjente deres Værnepligt ikke fordi det var Tvang, men fordi det var en Ret, de havde, til at blive dygtiggjort i Vaabenbrug til Værn for Folk og Land, om det engang igen skulde blive nødvendigt at indskrive nye Soldater til „Ryes Brigade“.

Men Aftenerne var ikke altid lige rolige og lige fredfyldt hyggelige. Telefonen var i denne Tid et endnu mere nyttigt og samtidig endnu mere urovækkende Moment end under normale Forhold. „Hvem ringer nu?“ „Er der atter noget, der tyder paa, at pludselige Besøg af razziamæssig Karakter kan indtræffe?“ „Vær forsigtige i Nat og maaske de første Par Dage“, meddelte de faa efterhaanden helt kendte Stemmer. Men efterhaanden blev Meldingerne mindre udpenslede; der kunde jo være Aflytning paa Linien, og hvorfor skulde man have en Meddelelse paa Næsgaard om at udvise Forsigtighed. Saa blev det f. Eks. til: „Hvor langt er man med Høsten? Barometret er faldende, vi maa vist vente uroligt Vejr“.

Saa gik Kaptajnen efter saadanne Praj i Hi for Natten hos

Lærer Ebbesen, der altid var mere end rede, naar Optrækket til „uroeligt Vejr“ var overhængende. Hvert Spor af Kaptajnens Ophold i Næsgaads Gæsteværelse blev da udslettet totalt, Nattøjet gik med til Lærer Ebbesen, alt det andet blev anbragt øverst og bagerst paa Pulterkammeret; og næste Morgen var „Konsulent Sørensen“ atter paa sit Værelse paa Næsgaard før Husassistenterne gjorde Værelset i Stand; alle Ting var paa Plads, Sengen var „ordnet“, saa det var synligt, at den havde været benyttet o. s. v. — Konsulenten var jo Medhjælper ved Ordbogen, det var derfor han var „antaget“. Det vil sige, han var ogsaa meget interesseret i baade Marker og Stalde og fik mangan god Passiar med de Mænd, der røgtede de daglige Arbejder der.

Men Længselen efter snart at komme til sin egentlige Opgave var aabenbar. Tyskerne og deres Haandlangere havde atter pillet ved Hoveddøren paa H. C. Ørstedsvej. Kaptajnens Hustru og deres 8 Aars Dreng var til Stadighed „under Jorden“; det sled paa Nerverne; hun skulde jo baade gemme sig og deres Søn og samtidig lægge sig til Ro med Uvished om, hvordan det vilde gaa hendes Soldatermand i denne Nat, hvor han nu ellers befandt sig. — Og saa havde vi den Glæde i nogle faa Uger at faa Fru Kaptajn Swane Lund og hendes Søn „under Jorden“ paa Næsgaard. Det bidrog yderligere til at faa Indblik i noble Menneskekarakterer, og det gav engang imellem den lidt hektiske Puls ved Sengetid, naar Valget stod paa, hvilke Værelser der i denne Nat maatte anses for mest sikre.

Ja, det lyder ikke af saa meget for dem, der ikke selv har prøvet at sove daarligt om Natten. Men for dem, der har prøvet det — dem, der har ligget med tilbageholdt Aandedræt, naar der pludselig holdt en uanmeldt Bil i Gaarden eller ved Gadedøren; dem, der ved Sengetid har faaet et Praj om, at meget tyder paa, at der kan hænde noget i Nattens Løb; dem, der har faaet Bud om, at nu har her indkvarteret sig et Par Personer paa Hotellet, som efter alt at dømme er Gestapofolk, ja, dem der har prøvet det, der var endnu mange Gange værre, de har Forudsætninger for at forstaa, hvorfor det kunde knibe at bringe Nerverne til Ro, saa der kunde blive blot nogle faa Timers kvægende Søvn, og de har ogsaa den rette Forestilling om, hvad det var for Til-

stande, „Herrefolket“ havde bragt ind over vort Folk, sekunderet som de var (saa uværdigt og beskæmmende det er) af deres „danske“ Haandlangere. — „Herrefolket“, der i Tiden før den 9. April 1940 havde dikteret Danmarks Hær ned paa sin ringe Størrelse for bagefter som Tyve om Natten og med en Ikke-Angrebspakt i Haanden med deres Millionhære at overfalde, nedskyde, baste og binde det lille Folk, som kun havde været optaget af gennem hele sin Færd at handle som fredelige og kultiverede Naboer.

Kan man forstaa, hvorfor der nu er saa megen Uenighed om, hvad der skete i Besættelsestiden, og hvad der maa gøres for atter at faa det danske Folks Karakteregenskaber i Form af Sandfærdighed, Retsind, Medmenneskelighed, Borgerdyd o. s. v. i Højsædet igen efter en kaotisk Tid, hvor „danske“ Kvinder og Mænd gik i Fjendens Sold som „Hipoer“ og „Stikkere“, hvor danske Medborgere som Medlemmer af D.N.S.A.P. gav deres Underskrift paa, at de „i ubrydeligt Kammeratskab og utrættelig Kamp“ svor „ubetinget Lydighed mod Fører og Idé“ — paa et Tidspunkt, da den tyske Naziførers S.S.-, S.A.- og Gestapo-repræsentanter demonstrerede Herrefolkkulturen ved at trampe med deres Jernhæle paa alt, hvad der hidtil havde været Danmarks kosteligste Eje, nemlig vort Folks Frihed og Selvstændighed. Kan man forstaa, at en Gruppe danske Mænd (selv om den er lille) kunde staa i „politisk og loyalt Samarbejde“ med de Mennesker, der havde svoret „ubetinget Lydighed mod Fører og Idé“ paa et Tidspunkt (3 Aar efter Besættelsen), da vort Folk skulde staa sin Prøve og vise hele den frihedselskende Verden, at vi bekendte os til et frit Folkestyre, og at vi derfor vendte os med al vor Kraft imod Nazismen. Kan man forstaa, at Mænd med ret anelige Tillidsmandsliverv kunde udtale (efter den 9. April 1940): „Vi maa takke Tyskerne, fordi de besatte Landet. Det er, som om der er kommet en Befrielse efter Besættelsen. I hvert Fald er der faldet Ro og Orden over det hele, og vi tjener Penge“. Kan man forstaa, at Mennesker, der har svoret „ubetinget Lydighed mod Fører og Idé“, mener at kunne fortsætte endog som Tillidsmænd i det fremtidige nationale og politiske Opbygningsarbejde? — Nogle (men det er de helt faa) mener at kunne forstaa disse Forhold. Andre (og det er eller bliver de mange) kan ikke forstaa det; bl. a. derfor er der Uenighed om

Lovparagraffernes Udformning, om det moralske Ansvars Rækkevidde o. s. v., o. s. v. Men i det lange Løb vil det blive det danske Folks Grundegenskaber, saasom Retsind, Sandhedskærlighed, Medmenneskelighed, Borgerdyd og lignende Æresbegreber, der bliver de stærkeste, og saa faar man med fælles Vilje og en aldrig svigtende Energi atter luget Nazismens underjordiske Kvikrødder bort af den danske Ager, selv om der bliver Arbejde nok dermed foreløbigt; thi, som det hedder: „Ukrudt forgaar ikke saa let“.

Naa, Bladet vendte. Den 1. Maj 1945 døde den tyske Nazismes Fører, hvis han da er død. Den 4. Maj 1945 kom Kapitulationen. Den 5. Maj om Morgenen stod Næsgaards Ungdom under Vaaben, sammen med Lærer Ebbesen og Lærer Rask som Delingsførere, og alle med Armbindets Hædersmærke paa Ærmet. Og saadan stod (saa at sige i hvert Sogn) dansk Ungdom, moden Manddom, ja graa Alderdom hin forunderlige Morgenstund den 5. Maj 1945 i samme Geled, i samme Modstandsbevægelse, med samme faste Vilje, med samme opladte Sind og forpligtende Overbevisning og fulgte — sammen med alle andre, der hver paa sin Plads og gennem sin Indsats havde indskrevet sig i Frihedskampen — Dannebrog til Tops paa sin Mast over Haveliegnene i de Tusinder Hjem. Næppe siden Genforeningen har saa mange danske Kvinder og Mænd set og følt, hvor smukt vort Korsflag er. Aldrig har vi haft en stærkere Forstaelse af, hvad Frihed og Selvstændighed er værd; næppe ved nogen tidligere Lejlighed er der gaet saa mange taknemlige Tanker mod Kong Christian den Tiende og hans danske Hus — og aldrig har vort Folk haft bedre Forudsætninger for gennem de 5 Krigsaars haarde Belæring at finde sammen for i et fælles Fodslag at vandre Vejen frem i det Genopbygningsarbejde, der venter os. Maatte vi nu hver især være indstillet paa at ofre noget derfor. Vi skylder os selv det, og vi er forpligtet dertil over for vort Lands unge Kernetropper.

P. N. Gaurdmund.

Gengivet efter direkte særtryk

LANDBOKVINDENS FORHOLD I DET 20. ÅRHUNDREDE

For nogle år siden udkom "Landbokvindens forhold i det 20. århundrede". De danske husmandsforeningers husholdningsudvalg tog initiativet til at samle og bearbejde optegnelser fra mange tusinde danske kvinder, og een af bidragyderne, Kirsten Bergmann, Bønned, har venligst udlånt nedenstående uddrag fra omtalte bog:

Jeg er født (1913) her på gården og er ældst af 4 søskende. Mit barndomshjem er gården her i Bønnet, som mine forældre byggede i 1911. Den er på ca. 27 tdr. land og jorden blev taget ud af min morfars gård. Stuehuset er fritliggende, bygget af røde sten og med blå teglsten. Der var ikke elektricitet de første år, det blev der først 1913.

Vi havde en karl og en pige på gården. Pigen gik ikke meget ude, var med i malkning og så i høsten og selvfølgelig i haven. Vi har haft piger, som kun var fæstet til "indvendig gerning". Pigekammeret var ovenpå, der var ikke noget, der hed varme på værelserne, så om aftenen var vi alle samlet i stuen. Der var heller ikke indlagt vand, så vi vaskede os alle sammen i køkkenet, karlen dog i vaskehuset, som var i udhuset ved siden af hestestalden, så af og til fik han en kedel varmt vand fra komfuret. 1928 fik vi vand indlagt.

Vi søskende sov alle i soveværelset, til jeg blev 12 år, så kom jeg op og sov hos vores pige, jeg ved ikke, om hun var særlig glad for det, jeg syntes det var spændende, der var ikke meget plads i soveværelset. I køkkenet var væggene blåmalede. Her hang køkkentøjet til pynt, nypudset. Der var komfur og ikke andre kogemuligheder. Køkkenbordet blev skuret 2 gange om ugen med brun sæbe og soda.

I kælderen var der sulekar, mor henkogte frugten i gruekedlen, der var lavet en trærst til at lægge i bunden af kedlen, der blev glassene stillet, så blev der fyldt vand 3/4 op på glassene, og så ellers fyret op, men det var svært at se, hvornår og hvorlænge de kogte!

Vi bryggede også øl, rigtig med malt og humle. Det var en hel dags arbejde med brygningen, der blev kogt vand, når det så havde trukket et par timer, blev det tappet af og båret ned i kælderen i andre kar. Det var det gode øl, til sidst blev humlen kogt og siet, og der blev blandet en bestemt del i hvert kar øl. Når det hele var tilpas lunkent, skulle der sættes gær på. Næste dag skulle gæren skummes af og gemmes til næste bryg. Øllet skulle så tølnes (hældes på anker), de lå på en bæk, så man kunne komme til at tappe i kanden.

Til storvasken havde vi altid en kone til hjælp. Hun hjalp med at stryge og rulle. Vi brugte ikke elektrisk strygejern. Det var alt for dyrt. Vi havde en strygepande, som passede til komfuret, når alle ringene var taget af. Der var plads til 6 jern, så blev der fyret, de kunne godt blive meget varme og sorte, så man havde en klud at stryge af på, når man skiftede jern, det kunne godt være varmt en sommerdag.

Efter sin søsters konfirmation 1930, kom Kirsten ud at tjene. --- og det skulle i al fald ikke være her i nærheden, så jeg og min bedste veninde fik pladser på Sjælland ved Faxe. Det var på en ret stor gård, med 2 voksne sønner hjemme, gården lå langt udenfor byen, så jeg kom ikke rigtigt sammen med andre unge, Efter $\frac{1}{2}$ år var jeg hjemme igen"

Efter flere andre pladser og husholdningsskole, blev Kirsten gift med Sven, en mønbo, i 1935 og efter et "Rigtigt bondebryllup" bosatte de nygifte sig på et lille sted tæt ved Kirstens forældres gård. Vores første hjem var et lille sted på 5 tdr. land, meget forfaldent. Vi byggede nyt stuehus og satte udbygningerne i stand. Vi havde et par køer, lidt grise og en hest. Her boede vi til 1949. Min mand kørte mælketur med hest og vogn 2 gange om ugen, og det gav 90 kr. om måneden, 45 kr. til hver. Under krigen 1940-45 arbejdede han i en tørvemose, fik 20 kr. om dagen, det var mange penge dengang.

Vi havde ikke mange møbler, men fik lidt af mine forældre,

og Sven fik et rygebord og en bordlampe af gymnasterne, han ledede i Horbelev. Dengang fik de ikke penge for at lede gymnastikholdene. Køkkenet var ikke ret stort, og når børnene skulle i bad en gang om ugen, blev der stillet en zinkbalje på gulvet og så hældt varmt vand i fra komfuret, det kolde kom fra pumpen udenfor. Man kunne også komme i bad på alderdomshjemmet for 50 øre for et bad, der var åbent nogle gange om ugen. Det var ikke mange, der selv havde badeværelse i 30'erne og 40'erne.

1949 overtog vi mit fødehjem, først i forpagtning. I 1956 købte vi det. Mine forældre flyttede hen i et lille hus ved siden af, far gik meget herop og hjalp os, så længe han kunne. Vi fik badeværelse i 1953, men først centralvarme i 1962, så vi måtte installere en lille gasvandvarmer og en gasradiator i badeværelset. Jeg fik samtidig et gasbord i køkkenet med 2 apparater, men ingen ovn. Så når der skulle bages, kom det gamle komfur igang.

Vi har 4 børn, som alle er kommet godt i vej. Den næstældste søn Erik har nu overtaget gården, så vi kan blive boende her i vores eget hjem. I mit ægteskab har det mest været hjemmet, der var det centrale, jeg var en kort tid i husholdningskredsens bestyrelse, min mand i mejeriet, jeg har aldrig haft arbejde udenfor hjemmet og tjene "mine egne penge", men fået dem, jeg skulle bruge uden at stå til regnskab for, hvad jeg brugte dem til. Og vore 4 børn har artet sig vel og aldrig voldt os de store bekymringer, de har alle fået sig en god levevej. Så man kan vel sige at vi har haft et godt ægteskab.

Vibeke Ravn

OM HUNDREDE ÅR ER ALTING GLEMT.....

I anledning af Maglebrænde Forsamlingshus' 100 års jubilæum har Ejvind Christensen som en af de ældste fortalt, hvad han kan huske omkring forsamlingsbygningen.

Forsamlingshuset blev opført på en brandtomt. Løjmands gård brændte i 1887, og på den grund, hvorpå gården havde ligget, blev der bygget et mejeri, et forsamlingshus og to huse. Der var dannet et aktieselskab "Maglebrænde forsamlingshus", og huset stod færdigt til indvielse den 17. september 1893.

I huset var der indrettet en bolig til værten, der jo skulle ordne det fornødne. Forsamlingshuset er blevet flittigt brugt. Det fremgår bl. a. af de forskellige annoncer i "Stubbekøbing Avis", f. eks. holdt sangforeningen til der i 1908-20, og i 1930 var der dilettant.

Billetterne til forestillingen kostede 1 kr. i salen og på alle tre rækker på balkonen 50 øre, for børn var prisen 35 øre. Juletræsfest er der vist holdt alle årene 3. juledag. Til at begynde med var det skolelærerne, der stod for festen, og efter skolens nedlæggelse overgik det til gymnastikforeningen. Den tradition består endnu. Tidligere var det skolebørnene, men nu er det et juletræsudvalg, der går fra hus til hus i Maglebrænde gamle sogn med en liste, og de allerfleste giver gerne en skilling til dette formål.

I 1922 begyndte Hansen Skade danseskole for børn. Skade cyklede rundt i sognet, talte med forældrene og fik startet dansen. I 1924 kom lærer Andersen til Maglebrænde, og nu kom der rigtig gang i gymnastikken. Dengang var der jo mange folk på gårdene, arbejdsdagen var lang, men det var rart at få brugt musklerne på en anden måde. En overgang var der så mange gymnaster, at Peter Børresen måtte være assistent. Holdene blev så dygtige, at de deltog i det store stævne i 1935 i Ålborg.

Der har også været afholdt skydning i forsamlingshuset. Det foregik ved at skytterne stod i døren til den lille sal og skød efter en skive, der var sat fast på en sandsæk oppe på tribunen. Skytteforeningens fane fra 1900 ligger stadigvæk i forsamlingshuset. På fanen står der skrevet "Sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette", sprogforskeren Rasmus Rasks berømte sentens.

Til de store fester, f. eks. sygekassens store karneval, var der sus i skørterne. Der medvirkede fire musikanter, postmand Morten Hansen, første violin, Ejvind, anden violin, skomager Nielsen spillede kornet, og bas og tuba tog Chr. Nielsen sig af. På balaftenerne skiftedes de til stryge- og blæsemusik. Musikken sad oppe på en tribune. Denne blev på et tidspunkt revet ned, og der blev sat ribber op.

Huset har også været brugt til andre ting. Ejvind fortæller, at han kan huske tilbage til 1912, da han sammen med sin mormor var hende for at se på en ildebrand. Det var Knuds hus (senere Lehmands), der brændte, da Ejvind var 3 år. Han husker tydeligt, at forsamlingshuset vrirlede med børn. Det var københavnske skolebørn, der var på ferie, de trængte til den gode landluft.

I 1945 ved krigens slutning var der installeret ca. 75 flygtninge i forsamlingshuset. Komfort var der ikke meget af, der blev spredt halm på gulvet i den store sal, og WC var der ude bag huset. Flygtningene fik 5 kr. om dagen til kost, ja, tiderne skifter.

Helene Strange kom og holdt foredrag. Hun talte om gamle dage og forskellige gårdmandsslægter. Samtidig talte hun tit om folkedans, og det blev begyndelsen til, at der i 1935 startede folkedans i forsamlingshuset. Den første leder var Karen Margrethe Nyman fra Vejringe. Helene Strange ejede dragter, der kunne lånes ved opvisninger. Der bliver stadigvæk danset folkedans i Maglebrænde, og Ejvind har spillet til dansen indtil sidste år, han måtte da holde op på grund af helbredet.

Ejvind fortæller også om, at der gennem årene er blevet holdt såkaldte "gammeligilder". Folk mødte med deres madkurv, havde det sjovt og hyggeligt med hinanden. Til sådan et gammeligilde i 1924 spillede snedker Jepsens søn, Herman, og Ejvind op til dans, de fik 25 kroner til deling, og på hjemvejen talte de to store drenge om, hvad de skulle bruge alle de penge til, de kunne jo næsten købe hele Maglebrænde.

Efter anden verdenskrig, da det igen blev nogenlunde normale tilstande, indså sognerådet, at der måtte gøres noget ved huset. Der blev opført en tilbygning, som indeholdt toiletter, en lille sal samt en sognerådstue. Senere blev der installeret oliefyr med luftvarme, men kun i den lille sal, der var stadig kakkelovn i den store sal.

Så langt så godt. Det fungerede med værter, indtil det blev storkommune. Maglebrænde Forsamlingshus blev stedbarn, der blev ingenting kostet, og det forfaldt, og til sidst var der ingen vært.

Noget måtte der gøres. Kommunen forhandlede til forskellig side, men der stod i skødet, som blev oprettet, da aktionærerne i 1920 solgte forsamlingshuset til kommunen, at huset fortsat skulle bruges til forsamlingshus til almindelig gavn for sognets beboere.

Stubbekøbing byråd sammenkaldte til et beboermøde. Der blev da den 13/10 1982 dannet en beboerforening, som driver huset.

De har efterhånden fået gjort en del ved huset. Der er sat nye vinduer i, indrettet oliefyr til hele huset, der er lagt nyt gulv i salen, og i en tilbygning er indrettet toilet, brusebad og redskabsrum. Kommunen tager sig af den udvendige vedligeholdelse, og beboerforeningen bruger, hvad der kan være af overskud, til indvendige forbedringer.

Bestyrelsen består for tiden af Agnethe Andersen som formand, Svend Åge Olsen, Laurits Petersen, Karla Andersen,

Ole Børresen og Gurli Jakobsen.

Der foregår stadig mange ting i det gamle forsamlingshus. Der er gymnastik som for 100 år siden - dog har stilen forandret sig, og så er der l'hombre - og bridgeklub. Endvidere har husholdningskredsen forskellige arrangementer, ligesom huset benyttes til talrige private fester. Maglebrænde forsamlingshus har vel stort set levet op til de forventninger, der blev stillet for 100 år siden.

Gurli Jakobsen.

*Ejvind Christensen er barnefødt i
Maglebrænde og leverer
spillemandsmusik både til børnenes
legestue og de voksnes folkedans.*

57

Dilettantforestilling

i
Maglebrænde Forsamlingshus.

Søndag den 24de, Tirsdag den 26de Februar
og Fredag den 1ste Marts, Aften Kl. 7, gives af
Dilettanter i veldædigt Øjemed:

Fastelavnsgildet,

Sangspil i 1 Akt af E. Bøgh.

Personerne:

Anders Jørgensen, Gaardmand.
Karen Margrethe } hans Døtre.
Kirsten }
Knud Jensen, hans Nabo.
Glarimester-Ane.
Lars, Skytte } paa Herregården.
Peder, Førkarl }
Jesper.

Karle og Piger.

(Handlingen foregaar hos Anders Jørgensen.)

En lille Datter,

Farce med Sang i 1 Akt.

Personerne:

Stranding.
Nana, hans Datter.
Ellingsen, Partikulier.
Orelie, hans Datter.
Fasmer, Løjtnant.
Stine, Pige hos Stranding.
(Handlingen foregaar hos Stranding.)

Billetpriser: Nummerpladser 1 Kr., unummerede 75
Øre, Balkon 50 Øre, Børnebilletter 35 Øre.

Netto-Overskudet tilfalder Maglebrænde Sogns
Sygekasse.

•Stubbekjøbing Avis•s Bogtrykkeri.

BARNDOMSERINDRINGER FRA ET ARBEJDERHJEM I

1920erne og 30erne

Far var født og opvokset på Falster. Hjemmet var fattigt, så han måtte ud at tjene på en gård, da han var 9 år. Mor voksede op på Sjælland, men hun blev i sit hjem til efter konfirmationen, hvor hun fik plads på en gård.

Efter flere år med skiftende pladser, måtte far ind og aftjene sin værnepligt ved infanteriet i Vordingborg. Her lærte far og mor hinanden at kende. De blev forlovet, og efter endt værnepligt rejste de til København.

Far fik arbejde på B & W, og i juli 1920 blev de viet i Skt. Andreas kirke. Jeg blev som den ældste af deres børn født i København.

Det knob nok med at få fast arbejde i København, og i efteråret 1921 flyttede vi til Horbelev. Vi flyttede ind hos Olga og Christian Stenmeier. De havde fransk vask og stryging. De boede selv i stuelejligheden og lejede 1.sal ud. De havde ikke selv nogen børn, og jeg blev derfor lidt forkælet.

Det er begrænset, hvad man husker fra den tidligste barndom, men jeg husker en gammel mand, som boede på alderdomshjemmet. Han gik ved hjælp af 2 stokke, og han var meget glad for mig. Da han ikke var i stand til at gå op på 1.salen, stod han nede på fortovet og kiggede efter mig, der var altid en pose bolsjer, han ville aflevere.

Murermester Sankel boede i huset ved siden af Stenmeier, og sønnerne derfra - Helge og Carlo - legede jeg meget med. I nærheden var der dengang et brødudsalg, hvor jeg kunne hente brød, og et stykke derfra var der en købmandsforretning. Købmanden hed Trane, han flyttede sidst i tyverne, og i stedet blev der oprettet en bank - Industribanken - hvor frk. Nielsen var bestyrer.

Vores familie voksede, nu var der tre børn, og 1. maj 1925 flyttede vi op i Madsgården. På Madsgården havde der før boet en bonde som hed Jens Madsen. Jorden var solgt til Eriksdal, og tilbage af gården var kun stuehuset, og her blev indrettet 2 lejligheder. Far og mor købte den ene halvdel, hvor der var 4 værelser, køkken og spisekammer. Som de fleste andre steder i tyverne, var der heller ikke her badeværelse. Jeg var 4½ år, da vi flyttede derop, og jeg husker tydeligt den dag. Møblerne var endnu ikke stillet på plads, madrasserne stod på højkant. Bag disse madrasser havde jeg gemt mig, rystende af angst. Skorstensfejeren var kommet, og denne sorte mand var frygtindgydende.

Far havde fået arbejde som murerarbejdsmand og arbejdede på skift hos murermestrene Sankel, Carl Larsen og Carl Olsen. Det var lykken for far, når der var meget arbejde, og han sled bravt i det. Lønnen var ikke stor, ca. 40 kr. om ugen, og der skulle arbejdes i mange timer. Ud af denne løn skulle der betales sygekassekontingent, skat og fagforeningskontingent, så der var ikke mange penge at rutte med, men vi sultede aldrig. Understøttelsen for en arbejdsmand lå på ca. 18 kr. om ugen, og den blev kun givet i 70 dage om året. Dengang var der stor forskel mellem at være i arbejde og være arbejdsløs.

En stor hjælp til husholdningen var vores store have, hvor der blev dyrket alle slags grøntsager, kartofler, gulerødder, porrer, selleri, rødbeder, persille og alle slags kål. Endvidere høstede vi en masse bær og anden frugt. Inden vinteren blev der lavet en stor kartoffelkule, hvor afgrøderne kunne holde sig friske til næste forår. Mor var flink til at sylte og henkoge, så vi havde altid saft og syltetøj. Æblerne blev lagt op på loftet, hvortil der var en lem i køkkenloftet. Når æblerne skulle hentes ned, måtte vi have fat i en stige. Det skete, at vi stegte æbler på kakkelovnsringene inde i stuen, og sikken en skøn duft.

Der var et stort udhus, hvor vi havde en gris, høns, gæs og ænder. Grisen blev slagtet en ugestid før jul, og man ønskede frostvej, så stegene til juledagene kunne hænge

ude i kulden, dengang var der jo ikke noget med køleskabe i den almindelige husholdning. På slagtedagen blev der lavet blodpølse, og så holdt vi pølsegilde. Farfar og farmor, som boede i Nr. Tåstrup, deltog altid. Der blev lavet finker, en stor krukke fedt, leverpostej, rulle- og spegepølse, medister og rullempser. Grisen var stor og vejede som regel 200 kg., der skulle jo være mad til et helt år. Det var almindeligt, at man delte lidt ud af det ferske - medister, flæsk og blodpølse. Man kan sige, at det var en byttehandel, for der vankede så noget igen, når andre slagtede. Ofte fik vi gås eller and til jul, men julen vil jeg komme ind på senere.

Der kunne jo ikke bygges, når det var frostvejr, og så måtte far tage andet arbejde. Han gravede dræningsgrøfter på markerne og arbejdede for dræningsmester Carl Petersen, som boede i Sørslev. Der var også arbejde i skovene, strengt arbejde med opgravning af stød-roden fra store træer. Lediggang kunne far ikke lide, men det var ofte svært at få arbejde i tyverne. Jeg husker så tydeligt, at far slog sten til skærver, der skulle bruges til reparation af vejene. Der lå store bunker af sten ved vejen til Nr. Tåstrup ved jordemoderboligen.

Far havde en simpel madpakke og en flaske hvidtøl med, og så sad han i vinterkulden og slog stenene i stykker. Vi blev sendt ud med en flaske kaffe til ham. Flasken blev svøbt ind i en ulden strømpe, for at kaffen kunne holde sig nogenlunde varm. Far blev så glad, når vi kom traskende med kaffen.

Som voksen sagde jeg tit til far, at jeg blev så ked af det, når han sad der bag læskærmen. Men far sagde: "Der er noget, du har misforstået, det var et ønske at få tildelt en bunke sten i en arbejdsløshedsperiode". Det var akkordarbejde, så han tjente godt. Alligevel når jeg hører sangen om Jens Vejmand, knuger det så sært i brystet.

Mor havde et lyst sind, hun sang dagen lang, ligegyldigt om hun vaskede, pudsede vinduer eller lavede mad, altid

var der glæde omkring hende. Da hun gik i skole, blev hun kaldt den lille sanglærke, og det fulgte hende livet igennem. Alle vi søskende sang også meget, utallige er de sange, der blev sunget vinteraftener, især når vi var gået i seng. Far skulle tidligt op om morgenen, da han ofte havde langt til sit arbejde og skulle cykle lange strækninger i alt slags vejr. Selvfølgelig skulle han have sin søvn, og det skete, at han råbte: "Kan vi så få ro i lejren".

Det skete selvfølgelig, at det kneb med at skaffe penge til nyt tøj, men mor var dygtig til at farve kjoler til os piger, og når vi så fik en lille hvid krave på, var det yderste luksus.

Jeg startede i skolen, da jeg var 6 år. Det var en stor dag, mit hår havde været flettet stramt, så det faldt flot ned over skulderen. Stor sløjfe i håret og fin ny kjole. I forskolen havde vi en lærerinde - frk. Marie Jensen. Mor havde hørt, at børnene ikke måtte lære noget hjemme, inden de kom i skole, da hun havde sin egen måde at lære fra sig på.

Jeg mødte så i skolen og kendte ikke et bogstav. At jeg så også var den yngste på det store hold, gjorde det ikke bedre.

Da jeg nu var syv år og nu gik i 2.klasse, spurgte min farfar mig, om jeg var dum i skolen. Det kunne jeg ikke rigtig svare på, men han kendte svaret, for en af pigerne i klassen havde fortalt ham, at jeg var dum, for jeg kunne ikke læse. Denne oplevelse gjorde mig ked af det, men jeg har dog den trøst, at jeg lærte kunsten og har læst mange bøger.

Vi gik i skole hveranden dag, og vi piger gik i syskole to gange om ugen. Det var ikke alle piger, der deltog i syskolen, men mor mente, at vi skulle lære så meget som muligt, så vi startede også der, da vi var seks år. Den første lærerinde hed frk. Larsen, og senere fik vi Hanne Krøll. Alle startede med at sømme lommetørklæder, så strikkede vi grydelapper, syede små broderier, og efterhånden syede vi store ting. Når vi var 12 år, måtte vi sy på maskine, og jeg syede flere kjoler.

Syskolen lå oppe ved kirken, og når vi havde frikvarter, var vi ude på den store plads foran kirken, hvor vi spillede bold o.s.v. Syskolen brændte, efter at jeg var konfirmeret. Da man nu havde håndgøring i skolen, blev syskolen ikke genopført.

Mine 3 brødre Erik, Knud og Svend gik alle i snitskole. Det foregik i et hus, der lå mellem forsamlingshuset og mejeriet. Snedker Boding fra Særslev underviste, og de lærte mange ting.

I 1928 døde den gamle Jens Madsen, som havde ejet Madsgården. Far og mor kunne ikke deltage ved begravelsen, så jeg blev sendt over med en krans. Mor formanede som sædvanlig -hvis de byder dig noget, må du kun tage een ting -du skal være beskedene. Dette lovede jeg højt og helligt. Da jeg kom ind med kransen, blev jeg inviteret til at sidde ned. Anna, datteren i huset, kom nu ind med en skål, hvori der lå de dejligste nybagte klejner, og en skål med syltetøj. Så blev der sagt, at nu måtte jeg endelig spise -tag nu en til, og det var både Anna og hendes mor der bød. Da jeg gik derfra, havde jeg spist adskillige, for når de nu pressede mig så hårdt, var det svært at sige nej tak. Denne oplevelse står så tydeligt for mig, og jeg ser den gamle Signe sidde i en lænestol, og Anna gav hende sorte strømper på.

En anden hændelse har også prentet sig i min bevidsthed. Jeg havde været på besøg hos mine bedsteforældre i Nr. Tåstrup og var på vej mod Horbelev. Jeg havde fået en gammel dukkevogn med hjem. Der manglede 2 gummiringe på hjulene, så den skramlede godt på den stenede vej. Pludselig så jeg et kraftigt lysskær forude og blev bange, for der måtte jo være ildebrand i Horbelev. Samtidig mødte jeg en karl, som tjente i Nr. Tåstrup, han kom cyklende fra Horbelev. Han spurgte mig om jeg kunne se at der var ildebrand, og sagde samtidig, det er Laurits Rasmussens hus, der brænder. Det var ondt, for han vidste, hvem jeg var, da han tjente på gården, der lå op til mine bedsteforældres hus. Jeg løb

nu det sidste stykke og var selvfølgelig ulykkelig. Da jeg nåede hjem, stod Madsgården der heldigvis endnu, men i Lillegade brændte Kestens hus.

Når vi kom fra skole og havde læst lektier til næste dag, var der tid til leg. Der var mange børn i byen, og når vi var mange samlet, legede vi ofte ved den store plæne ved kirken. Her var plads til at lege svingfigur, boldspil, gemme og andre lege.

Vi holdt meget af at lege købmand. Mor samlede kaffeposer og andre tomme emballager til os. Vi stillede et par brædder op som disk og lavede en vægt ved hjælp af tomme skosværtæsker, der blev hængt op på et stativ. Der blev solgt varer i store mængder. Pragtfulde dage.

Der var dog også pligter, som skulle udføres. Inden far drog af sted på arbejde, havde han udstedt ordrer. Vi skulle f.eks. plukke græs til hønsene. Vi måtte ud langs grøftekanterne, kurvene skulle fyldes op.

Et år havde vi 3 gæs, der alle havde navne. En grå som hed Prins, 2 hvide hed Hans og Grethe. Far havde fået lov til at sætte et bur op på grøftekanten ved Højmark. Der var god plads i buret, der skulle flyttes, så der hele tiden var friskt græs. Dette var også en af de mange pligter. Inden mørkets frembrud, hentede far selv gæssene hjem i hus. De var alle meget tamme, og fulgte ham som hunde, men han var også god mod alle dyr.

Det skete, at vi trak roer op ude på gårdene, alle hjalp til, og mor tog også med, de mindste børn sad i barnevognen. Ligeledes skulle vi hente foder til grise og høns. Der var 2 foderstofforrétninger, og når jeg købte korn hos Nielsen og Dehn, forærede ekspedienten mig 10 øre.

Vi skulle også hente halm på gårdene, et knippe halm kostede 25 øre, men hos Adolph Hansen fik vi peugene med hjem igen, i tilgift fik vi saftevand og kage.

Når vi var på indkøb i Brugsen om lørdagen, fik vi et kræmmerhus fyldt med bolsjer, alle glædede sig til lidt mundgodt, det var noget, vi så hen til.

Famillien voksede. Da jeg var 10 år, var der fem børn, der skulle forsørges. Alle fødsler foregik i hjemmet. Da jeg var 9½ år, fik jeg besked på at gå til Nr. Tåstrup og besøge farmor. Jeg skulle tage Erna og Erik med. Det var en ret lang tur at spadsere, for cykler havde vi ikke. Far var hjemme, så jeg fik lov til at låne hans cykel, så kunne jeg trække den med de to søskende siddende på stang og bagagebærer. Vi skulle hurtigt ud af huset for jordemoderen var ankommet, så jeg vidste nok besked. Jeg trak dog ikke cyklen, men trådte pedalerne fra siden, hvor de to passagerer klamrede sig fast. Da vi nåede til Nr. Tåstrup, stod farmor parat til at skulle til Horbelev, men jeg sagde til hende, at jordemoderen var kommet, da vi tog hjemmefra. Farmor, som selv havde fået ni børn, blev ganske febrilsk, og vi kom ind i køkkenet, hvor der blev serveret en skive hvedekage. Da der var gået et par timer, begav vi os til Horbelev sammen med farmor, og vi kom hjem og hilste på en lille ny verdensborger. Ved alle fødslerne kom naboerne med gaver i form af af mad, kager o.s.v. Det var meget højtideligt.

De nærmeste naboer var Karla og Peder Clausen, som boede i den ene halvdel af Madsgården. De boede der, da vi flyttede ind i 1925. Jeg vil tro, at datteren Karen Lisbeth var 12 år. Karla gjorde rent i skolen, og jeg fik lov til at hjælpe hende, da jeg blev stor nok til at tørre skoleborde af. Peder Clausen var handelsmand, købte gammelt jern, ben, klude og lign. Mine brødre tjente lomme penge ved at finde forskellige ting, som de solgte til ham. Karla og Peder Clausen var gode naboer. Det var sikkert ikke morsomt for dem, når far tog en flok børn ud i gården for at klippe deres hår. Ikke alle var glade for saksen, så der var gråd og tænders gnidsel. Jeg kan ikke huske at jeg blev klippet, for mit hår var langt i mange år.

Da jeg var 8 år, havde jeg fået en maske til fastelavn. Nu skulle jeg ud med raslebøssen, det var spændende, for når ansigtet var skjult, kunne jeg nok synge en sang. Det var almindeligt, at man fik en 2 eller 5 øre for denne præstation. Jeg var bl.a. inde hos et gammelt ægtepar. Her fik jeg en krone - det var ganske uhørt - så jeg løb hjem

med det samme for at vise mor og far dette svimlende beløb. Glæden varede kun kort, for far spurgte: "Hvem har givet dig den krone"? Jeg fortalte, hvor den stammede fra, og far sagde: "Ser du Inga, den gamle dame er blind, og hun har taget fejl af en krone og en to øre, du må gå ned og aflevere den igen". Det gjorde jeg og fik den byttet til en to øre. Jeg har senere tænkt på denne oplevelse og følt, at det far gjorde var det eneste rigtige, og det lærte mig lidt om, hvordan man behandler et menneske med et alvorligt handicap.

Der lå en mølle og en bager lige i nærheden af vort hjem. Her boede bagermester Marius Olsen og hans kone Marie samt datteren Inger, og de var meget rare. Min ældste bror Erik kom meget hos dem, og han fik lov til at spille på deres klaver, hvilket han var meget stolt af. Ved forretningens lukketid om aftenen, hændte det, at Marius kaldte på Erik, og så fik han wienerbrød og kager med hjem til familien. Bagersvenden kaldet Isak var en stor børneven. Vi søskende kom meget i bageriet, hvor vi fik lov til at skære tvebakker, slå æg ud og meget andet. Vi skulle dog skure hænderne godt først og have et rent forklæde på. Han bagte de dejligste honningkager. Kagerne blev skåret ud af en stor plade og var fyldt med smørcreme. Der blev skåret en del fra, som var lidt uregelmæssigt, det var en yndet spise for os og andre børn fra byen. Isak boede dengang til leje hos maler Olsen, og jeg havde det job, at gå op med en avis til hans kone hver dag. Jeg tjente en 10 øre for den tjeneste. Senere fik Isak selv bageri og forretning, der hvor frøkerne Valentin havde haft konditori. Mine yngre søskende besøgte ham der, men det var efter at jeg var flyttet hjemmefra.

Jeg har tidligere fortalt om slagting af grisen før jul. Her vil jeg fortælle om julen. Mormor - vi kaldte hende altid bedstemor - boede i København. Hun sendte tit en pakke til os. Når julen nærmede sig, kom der de dejligste pakker. Der var altid en pakke med forskellige beklædningsgenstande, såsom strømper undertøj og lign.. Så kom pakken, der duftede

så dejligt af jul, der var appelsiner, figner, konfekt, dadler, Nørregadebolsjer, hjemmebagt o.s.v. Når vi gik på stationen for at hente pakkerne, var det som regel portør Petersen, der overrakte os dem, han glædede sig på vores vegne og sagde altid: Er der nu en pakke fra bedstemor igen. Inden jul havde mor vasket blondegardinerne, og gulvene var ferniseret. Der blev bagt hvedekage, kringler og boller. Der blev også køgt klejner og lavet æblekage.

I alle de år jeg gik i skole, havde far et ekstra job. Han passede centralfyret i skolen og havde derfor en del kontakt med lærerne. Juleaftensdag om eftermiddagen kom lærer Alkjær på besøg for at ønske god jul. Han medbragte 2 flasker hjemmelavet kirsebærvin og 10 kr.

Så blev juletræet hentet og pyntet, og ovnen var fyldt med flæskesteg, ribben og medister. Der blev kogt rødkål, og mor havde i sommerens løb sørget for, at der var asier, rødbeder og syltetøj. Når vi så havde spist, blev juletræet tændt, og vi sang mange salmer og julesange. I min barndom var der ikke julegaver under træet, men da de ældste af os kom ud at tjene, blev der små gaver til de mindste søskende.

Når jeg tænker tilbage på barndommens jul, mindes jeg den med stor glæde, og det samme gør alle mine søskende. Nok var der ikke dyre gaver, men varme og dejlig mad. Juledag fik vi altid grønærter og kogt skinke, sylte, spegesild og resten af stegen m.m.

3. juledag var vi til juletræsfest på hotellet, det kostede 2 kr. for at deltage, så det var fint for os, vi var mange. Når vi havde danset omkring juletræet, fik vi hver en pose med godter og en appelsin. Senere fik vi en sodavand eller chokolade. Når træet var plyndret og bragt ud, var der dans for voksne og børn. Det var årets store oplevelse. Nu har jeg beskrevet julen i tyverne og trediverne. Julen derhjemme lignede julen i de pladser, jeg senere havde. Der var bare en søskendeflok til forskel.

Til daglig var der snævre grænser for, hvad budgettet kunne bære. Der var ikke råd til at købe pålæg hver dag, men vi klarede os nemt uden.

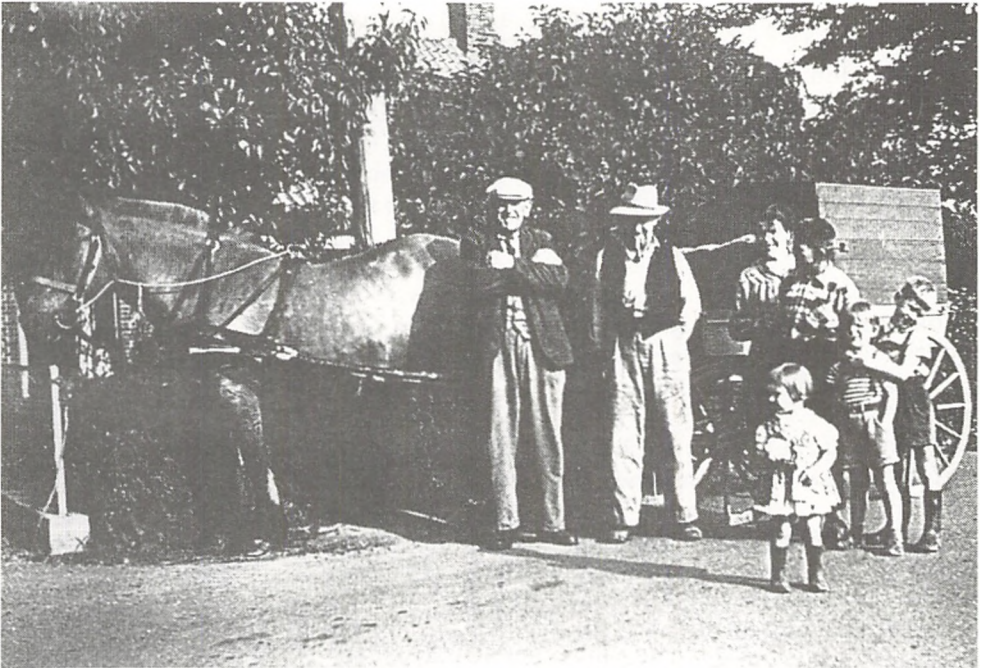
Vi fik middagsmad hver eneste dag. Ikke altid meget kød, men masser af kartofler. Sild var billige - 3 halve kilo for 1 krone. Vi holdt alle meget af stegt sild, og når der var nogen til overs, blev der lavet marinerede sild. Suppe: grønkålssuppe - hvidkål og lign. retter stod tit på menuen. Når det var småt med penge, kunne mor ty til sulekarret og lignende, så skulle flæsket vandes godt ud først. Det kostede selvfølgelig penge at have gris og høns, men vi havde mange kartoffelskræller, tørt brød fra naboerne o.s.v.. Man havde også den udvej at slagte en høne eller andet fjerkræ. Der var også æg til en æggekage eller andre retter. Her kunne man nok bruge de vise ord "Nød lærer nøgen kvinde at spinde!"

På de tider var der mange, der kørte rundt i byen og solgte madvarer. Jens Larsen solgte mælk, Jannerup fisk, slagtermester Jens Mortensen fra Bregninge kørte ud med slagtervarer, Peter Olsen fra Sørslev kom til døren med brød. Så var der Bernhard Knappmann, som solgte ost, han kørte med hestevogn, og han sang altid. Når mor ville købe et stykke ost, spurgte han, "Skal det være den med lopperne, eller den med smilehullerne". Han kom en dag op mod jul, vi fik finker den dag, og han blev inviteret til at spise med. Det var sikkert rart at komme ind i varmen til en portion nylavede finker. Postbud Marius Jensen gik med post i byen, og hvis der var faldet sne til juleaften, var der som regel en bonde, der kørte for ham i kane.

I et par år var jeg barnepige i min sommerferie. Det var hos Kristine og Johannes Hansen. Huset lå på strækningen efter Eriksdal. Der var fire børn i alderen 1 - 7 år, så der var nok at se til.

Vi kom meget hos en familie, der boede på den modsatte side af Madsgården. Helene Andersen og hendes to piger, Else og Rita. Deres far - Rasmus Andersen - sejlede på langfart som styrmand, så han var sjældent hjemme. Sammen med dem boede Helenes faster Karen Mikkels. Der var hyggeligt i det hjem, og Karen var ekspert i bagning, hun bagte lagkager og flødeskumskager o.s.v. De delte rundhåndet ud, og når

Karen og Helene tog på kaffevisit, blev Erna og jeg bedt om at komme over og holde Else og Rita med selskab. Der var sørget for, at der ikke manglede noget spiseligt, så vi havde det dejligt.

Bernhard Knappmann med hesten "Rosalie"

Når Else, som var den ældste, ryddede op i sit legetøj, holdt vi tombola med de ting, hun kasserede. Vi legede som sagt meget sammen. Det skete dog, at Else og jeg en dag var uvenner. Jeg var 8 eller 9 år, jeg hjalp far med at sætte kartofler, og Else kom forbi. Da tog jeg en sten og kastede efter hende, desværre ramte jeg hende i hovedet, og hun løb ind til sin mor. Lidt efter kom moderen over med Else, hvis hvide hår nu var rødt af blod. Moderen skældte selvfølgelig ud. Jeg var ked af det, for det havde ikke været min mening at ramme hende i hovedet. Else gik med sin mor ind og fik vasket blodet af, og en halv time senere kom hun smilende ud og spurgte, om vi skulle lege. Inden jeg var konfirmeret, var familien flyttet til Nykøbing i 1934. Styrmanden var gået i land og var nu blevet havnefoged. Inden de flyttede, det var i foråret 1931, var Erna som ofte før, hos Helene Andersen. De fortalte, at postbud Morten Hansen havde vundet mange penge i lotteriet, og hans svoger, Olivius Olsen i Bregninge havde også vundet. Vi løb hjem og fortalte det, og far udbrød "Hvad siger I". Så tog han cyklen og kørte til Bregninge for at høre nærmere om den gevinst. Far havde i et stykke tid spillet med på en seddel i klasselotteriet - jeg mener det var 1/8 del. Det gik stærkt med at komme tilbage til Horbelev. Han løb ind i køkkenet, dansede rundt med mor og sagde: "Mine, vi har vundet 6.000 kr. i lotteriet". Det var en glædesdag uden lige, de penge faldt på et tørt sted. Der blev bygget en ny gavl på huset, og der blev råd til at købe en radio. Erna og jeg fik kjoler og sko, for nu skulle vi en tur til København, sammen med mor og far for at fejre pinse hos bedstemor. En uforglemmelig tur med Tivolibesøg m.m. Det var en stor hjælp med de penge i en krisetid.

Hos 'baneformand Bruun, hvor der også var mange børn, skulle selv de store børn blive inden for lågen. Jeg gik i skole sammen med Hansigne, og vi aftalte tit, at jeg skulle komme hen ved havelågen og snakke. Det kunne jo ikke blive til leg, men vi kunne bytte glansbilleder. Måske kan man sige, at det var fra den ene yderlighed til den anden, vi fik måske for tidligt frie tøjler.

Horbelev skole 1931-32

Da vi skulle starte i tredje klasse, kom vi over til lærer Alkjær og lærer Nørdrup. Alkjær var førstelærer. De var vidt forskellige, Alkjær havde svært ved at holde ro i klassen, gik ofte rundt med spanskkrøret og drengene blev slået i bagen. De fandt sig dog ikke i det, da de blev større, og det skete, at den vilde jagt gik rundt om bordene. Lad mig være ærlig, vi ønskede, at den dreng det skulle gå ud over, måtte løbe fra Alkjær. Nørdrup var ret autoritær, tålte ingen slinger i valsen. Han kunne blive meget vred, hvis en opgave ikke var løst til hans tilfredshed.

Jeg var glad for at gå i skole, fik aldrig mærket spanskkrøret.

Når jeg nu har skrevet om skoletiden, er det ud fra egne oplevelser. Vi er ti søskende, og den dag i dag ser vi vidt forskelligt på skoletiden. Flere af mine søskende blev slået, og for dem var skoletiden ikke spændende. I første klasse prøvede jeg dog at blive knebet i ørerne og fik banket en albue i bordet, det var, når det kneb for mig med læsningen.

Da Erna var 12 år, arbejdede hun i huset hos Hanne Krøll, som på dette tidspunkt boede i syskolen sammen med sin mand Alfred Larsen, som var tækkemand. I haven var der et meget stort kirsebærtræ, med masser af bær. Hanne og Alfred lavede vin af bærrene, og når vinen var færdig, var der smagsprøver. Når Erna kom hjem, spurgte mor hende, om de havde drukket vin, for hun syntes, hendes næse var rød.

I en tidlig alder begyndte Knud at spille fodbold, så hans fritid blev brugt på sporten.

Bodil havde også forskellige steder, hvor hun var barnepige, og på samme måde virkede alle mine mindre søskende, såsnart de blev store nok.

Jeg har valgt at skrive om tyverne og trediverne, hvad man selv har oplevet, huskes bedst. Vi kedede os aldrig, for der var mange muligheder. Når vi nåede oktober, var det en sport at løbe efter roevognene. Vognene var gerne læsset højt, og der dryssede af og til roer af på vejen. Vi samlede roerne, for de var gode til grisen og hønsene. En vinter med masser af sne gav mange muligheder. Vi byggede snehuler og snemænd, men en yndet sport var det at få lov til at spænde kælken efter kanerne, når bønderne kørte gennem byen. Vi havde et langt reb på kælken, og det blev slået omkring på kanen, så kunne vi slippe, når vi nåede det mål, vi ville. Når foråret kom, gik vi ud i grøftekanterne og plukkede violer. Vi måtte gerne gå i præstehaven og plukke de forskellige blomster, der voksede i skovbunden. Juli måned så vi altid hen på med længsel. Bedstemor kom på ferie i en uge hver sommer. Hun rejste fra København, det tog længere tid at rejse fra København til Horbelev, end det gør i vore dage. Når tiden nærmede sig, gik vi børn ned

på stationen for at tage imod. Hun havde en stor kuffert med, og den indeholdt mange gode sager. Rejsen tog som sagt lang tid, så bedstemor havde haft en madpakke med på turen. Hun havde smurt så rigeligt, at der altid var snitter til os, og de smagte himmelsk. Der var altid noget spændende ved et stykke mad, der var blevet bragt hjem efter at have været pakket ind. Når far kom hjem efter en dags lang arbejde, var der af og til et par stykker mad med hjem. Det kunne være en ostemad, hvor begge ender vendte i vejret på osten, aligevel sloges vi om de stykker. Vi kunne have fået samme slags, nysmurt, fra spisekammeret.

Bedstemor var en stor naturelsker. Vi gik lange ture sammen med hende, og vi plukkede de flotteste buketter med kornblomster, valmuer, hjertegræs og meget andet. Det var med vemod, vi tog afsked med hende efter en uge.

Vi var ikke ret gamle, før vi fik lov til at færdes ude, vi fik lov til at gå ærinder o.s.v. Det var ganske naturligt for os.

I foråret 1934 begyndte jeg i huset hos Martha og Julius Andersen. De havde farve, tapet og boghandel. Desuden var maleren, som vi kaldte ham, blevet bestyrer af en afdeling, af Nordfalster Bank

De navde nok at se til og fik derfor brug for hjælp til forskellige ting. Jeg gik stadigvæk i skole og til præst, så det var i min fritid, jeg arbejdede der. Jeg gjorde rent, men hjalp også til med madlavningen. I forretningen gav jeg også en håndsækning, så det var et alsidigt job. I september blev jeg konfirmeret og fortsatte hos malerens på heltid.

Så nåede vi til juleaften. Malerens plejesøn og hans forlovede var kommet hjem for at fejre julen. Desuden Marthas far - gamle maler Mortensen, som havde ophold der. Jeg skulle være der juleaften, og vi spiste julemiddag og jeg fik gaver af dem alle. Alligevel længtes jeg efter dem alle derhjemme. Endelig sagde Martha, at nu måtte jeg gå hjem. Samtidig sagde hun, "du kan sagtens, nu skal du hjem til alle dine små søskende". Da jeg nåede hjem,

begyndte jeg at græde. Mine søskende spurgte hvorfor græder Inga, når det er juleaften, svaret lød, det er af glæde over at være kommet hjem. Nu fortalte jeg, at de hos maleren havde sagt, at nu måtte jeg være glad, når jeg nu skulle hjem til alle de små søskende. Så sagde mor og far ganske spontant, gå hen og spørg, om de har lyst til at komme herhen. Det gjorde jeg og de kom med glæde, selv gamle Mortensen som var så dårligt gående. Nu var stuen for alvor fyldt op, der blev sunget, snakket og hygget. Der blev serveret kaffe med klejner og kringle, og klokken 12 fik vi æblekage og vin. Det blev nu en tradition, at Martha og maleren kom hos mor og far iuleaften, og selvfølgelig også maler Mortensen, men han døde få år senere.

På et tidspunkt blev der for meget at gøre for maleren Julius Andersen. Der kom flere bankkunder, og farvehandelen skulle også passes. Hans nevø fra Nykøbing - Knud Andersen, som var handelsuddannet, kom nu til Horbelev og blev bestyrer af forretningen. Han var nygift og fik lejligheden på 1. sal. Knud var meget interesseret i sommerfugle, og det passede min bror Erik, som havde samme interesse. Han gik nu på jagt efter sommerfugle, som blev afleveret til Knud, og de fik lavet en fin samling, som stod under disken.

Den 1. november 1935 rejste jeg fra malerens og fik plads hos bogtrykker Rasmussens i Stubbekøbing. De var unge og havde en lille pige på et par måneder. Den mindste af mine søskende -Nina- blev født den 28. oktober, altså 3 dage før jeg tog til Stubbekøbing. Det var en god og nem plads, og jeg var glad for at være der.

Så skete der det, at min mor blev alvorlig syg af gigtfeber. Det var straks i det nye år i 1936. Far ringede til bogtrykkerens, da mor var blevet indlagt på Stubbekøbing sygehus. Straks sagde fru. Rasmussen til mig. "Rejs hjem med det samme, nu er der brug for dig i hjemmet". Jeg rejste samme dag, og jeg vil aldrig glemme den glæde min søster Erna viste, da jeg kom hjem. Hun var 12 1/4 år, og de fire yngste var endnu så små. Det var en hård og fortivlet tid,

vi gik i møde, ikke på grund af arbejdet, men angsten for at mor skulle dø. Mor fik guldkuren og lå meget længe med høj feber. Vi måtte hjælpe hinanden, jeg var lige fyldt 15 år og havde endnu meget at lære. De største søskende skulle passe skolen, og far havde sit arbejde. Nu gik det rigtigt op for os, hvor meget der var at gøre i hjemmet. Små piger, der ikke var renlige, masser af blevask, Nina, som kun var et par måneder, måtte nøjes med mælkeblanding på flaske. Martha Andersen havde for at hjælpe os fået Nina i pleje, men det blev for strengt for hende, hun var jo ikke vant til småbørn. Nina kom hjem igen, og takket være far, som ikke gik af vejen for hverken storvask eller madlavning, klarede vi os igennem. Nina var ikke døbt, da mor blev syg, og det var for mor meget vigtigt, at få sine børn døbt, inden de var 3 måneder. Den 16. februar havde vi barnedåb, da var Nina 3½ måned. Martha og Julius Andersen var gudforældre. Bageren havde tilbudt at køre for os ud til sygehuset efter dåben.

Vi kom ind på stuen, mor var stadig sengeliggende og afkræftet. Ingen af os glemmer, da mor fik sin lille pige hen på sengen, mor begyndte at græde, mens hun trykkede Nina ind til sig, og sagde, "Min lille pige, hvor er du sød". De øvrige patienter på stuen græd også. Efter besøget må det have været svært for mor, da vi tog derfra. Vi kørte hjem og spiste, men nogen lykkelig fest var det ikke. Vi fortsatte med at passe hjemmet, så godt som vi formåede. Kristine Hansen, som ellers havde nok at gøre med sine fire børn, hjalp os et par gange med storvask, men ellers klarede vi arbejdet selv. Det var jo i en tidlig alder at skulle påtage sig dette arbejde.

Erna var som tidligere nævnt en god hjælp. Vi kogte altid meget store portioner kartofler, og mens den ene stod og stegte frikadeller, fisk eller andet, gik den anden igang med at pille kartofler eller lave sovs. De små kunne dække bord. Pengene skulle jo slå til, så vi måtte sørge for at købe fornuftigt ind, vi lærte meget i de måneder. Det var jo kriseår, og mange måtte leve en kummerlig tilværelse, en del gik rundt og solgte forskellige ting, ved dørene. F.eks. brevpapir, sæbe, skosnøre og lignende.

Andre solgte blade, f.eks. Livets kamp. En dag kom en ung mand til vores dør, han ville sælge et blad, det kostede 25 øre. Jeg havde ikke råd til at købe det, der skulle jo først og fremmest være penge til mad. Alle mine små søskende løb med til døren, og jeg tror, at manden fik medlidenhed med os, for han forærede mig bladet. Da var jeg ked af, at jeg ikke kunne give ham en skilling.

I hjemmet havde vi to stuer, den pæne med dækketøjsskabet, buffet, bord, stole og blomsterborde. Den blev kun brugt ved festlige lejligheder. Til hverdagsstuen havde vi fået lavet en lang solid bæk med ryglæn, der kunne sidde flere små børn. Ellers var stuen meget enkelt møbleret. Når jeg skulle vaske gulv, måtte hele flokken sidde roligt på bænken, indtil gulvet var tørt. Der var mange små fingre, og der kom let fingre på tapetet. Vi købte et langt stykke hessian, og det blev brugt som vægtæppe.

I de lange vinteraftener sad Erna og jeg og broderede blomster på vægtæppet, det skulle være en overraskelse til mor. Da vi besøgte mor på Ninas dåbsdag, måtte flere af børnene blive hjemme, og mor ville selvfølgelig gerne have set dem alle.

Fru. Rasmussen i bogtrykkeriet havde bedt mig om at komme ind og hilse på dem, for hun ville gerne se mine små søskende. En dag tog vi så med toget til Stubbekøbing. Med mig fulgte store fornuftige Bodil på otte år og to af de små, Margit med det mørke pøgehår og Anna med de gule krøller. Hos fru. Rasmussen blev der serveret chokolade, saftevand og kager, hun var meget sød ved os. Bagefter tog vi ud til mor, som selvfølgelig blev meget glad for at få besøg af sine piger.

Tiden gik, og det gik fremad med mors helbred, og vi kunne begynde at glæde os til hendes hjemkomst. Vi tapetserede, vægtæppet blev hængt op bag den lange bæk, og der blev gjort ekstra rent, og så nåede vi til den 15. april. Den dag fik vi mor hjem, det var for os alle en glædens dag.

Den 1. maj var skiftedag for tjenestefolk, og nu måtte jeg så søge en plads efter at have været hjemme i fire måneder. Min nye plads blev på Åstrup station, hvilket er omtalt tidligere.

Det gik fint for mor at klare det derhjemme, og det var dejligt at komme hjem på besøg. De små søskende fortalte deres legekammerater, at de skulle have fremmede, når Erna og jeg kom hjem på fridage, det var svært for dem at forstå, at vi var deres ældre søskende.

Efter krisen i trediverne kom så krigens tid, og der kom gang i tørvemoserne. Her arbejdede far i flere år, og mange af beboerne i Horbelev både koner og børn fik arbejde i tørvemosen, der skete lidt andet end i det daglige, mor var også kommet med, og hun fik snakket med andre voksne, og mit indtryk var, at de havde travlt, men samtidig var der tid til lidt sjov og drillerier. I 1942 havde vi fået en lillesøster, og flokken havde nået den halve snes.

Tiden gik, far og mor fejrede sølvbryllup, der blev holdt konfirmationer og bryllupper. Far fik arbejde på amtsvejene og fortsatte der, indtil han kunne få folkepension. Vi børn var nu forskellige steder på Sjælland, i Jylland og den yngste Rita i Nakskov. Far og mor havde den glæde, at Margit blev gift med Bent, og de fik gartneri i Moseby. Nu var der stadigvæk et af børnene i nærheden, og ind imellem cyklede mor og far til Moseby, hvor far arbejdede lidt i haven.

Så var der guldbryllup, hvor vi atter samledes alle sammen. Der var stadig mange kræfter i behold, og rundt i byen havde far mange små job med at grave haver, klippe hæk og græsslåning. Mor blev helst i hjemmet, men far holdt af at gå byrinder og gik sin daglige gang til købmand Niels, efterfølgeren i O. Th. Nielsens forretning. Far nød at købe forskellige ting til mor og os børn, fine skåle, vaser m.m., ofte købte han en blomst til mor.

Når Bent kørte til Nykøbing med produkter fra gartneriet, kiggede han altid ind til en kop kaffe, det så de hen til, nu var der så stille i hjemmet efter årene med de mange børn. Alle børnene var nu gift, og der var mange børnebørn. Vi skiftedes til at tage hjem på besøg, og far og mor besøgte os børn.

I 1980 fejrede mor og far diamantbryllup. Vi samledes hjemme til morgenkaffe. Der var rejst æresport, og det var meget festligt. Middagen blev holdt hos Margit og Bent, hvor der var mere plads, en dejlig og uforglemmelig dag.

Det var de lykkelige begivenheder, men i marts 1981 blev far indlagt på sygehuset i Nykøbing. Han havde aldrig før været indlagt, men nu skulle han opereres, alle var søde og rare mod ham. Operationen forløb godt, og han var frisk og snakkede nu om sine læggekartofler der var lagt til spiring derhjemme og snart skulle i jorden. Desværre fik han en blodprop og døde på hospitalet. Det var en sorgens dag for alle. Et langt og virksomt liv havde fundet en afslutning.

Mor var nu alene efter 60 års ægteskab. Hvor der førhen var to, der nød en kop kaffe sammen, spiste et stykke sildemad og drak en snaps til, skulle hun nu kun tænke på sig selv, savnet var stort. Mor glemte at drikke og at få væske nok, og så fulgte et hospitalsophold. Hun kom hjem, men det sprudlende humør var væk. Savnet var for stort. Ti måneder efter fars død, sov mor hen. Der var nu intet tilbage, tomheden kan ikke beskrives.

Familien efter far og mor har vokset sig stor, tæller mere end 100 personer. Oldebørnene må nu delagtiggøres i tyverne og trediverne.

Et fattigt, slidsomt, men alligevel så rigt hjem.

Inga Rasmussen

DYRLÆGE JØRGEN HØGILD

Der står en gravsten på Stubbekøbing kirkegård med inskriptionen:

Dyrlæge
Jørgen Høgild
1866-1908

rejst af

U n g d o m s v e n n e r

og af

Københavns Kommunalærerforening

Måske er der nogle, der spørger, hvad er det for en sten? Den har de aldrig set, hvem var disse venner? Hvad var det, de ville huske?

På de følgende sider skal jeg beskrive noget om denne person som forlængst er død og borte, samt lidt om hans samtid.

Den 18. februar 1866, fødte Anne Marie Jørgensen (gift med Niels Thomsen) på Meldgaarden 1) ved Øster Høgild i Rind Sogn, Ringkøbing Amt, en dreng. Han blev døbt Jørgen Nielsen, men tog senere navnet Høgild som efternavn.

Jørgen levede hele sin barndom på Meldgaarden som ene-barn og forblev dette, selv om det var ret sjældent på denne tid. Den gang skulle man helst have mange børn, så der var nogle at spille af, sygdom og elendighed, navnlig i Midt- og Vestjylland. Men Jørgen var anderledens stillet. Han kom fra en bedre-stillet gård, med social sammenhold imellem to andre gårde. Dette samvær gjorde dem stærkere og mere økonomisk frie. Men jorden på netop dette område var langt bedre i gennemsnit. Meldgaard lå, der hvor "Søby brunkulslejerne" 2) under 2. verdenskrig blev til i 1940'erne.

Den økonomiske frihed og at være enebarn, gav forældrene mulighed for, at sende deres barn på Realskolen i Herning, hvor han den 8. juli 1885 ved Almindelig Forberedelses-examen bestod med 91 2/3 points. Og efter dette udfald meddeles det, at han herved har givet vidnedsbyrd om, at han er i besiddelse af en sådan dannelse og åndelig udvikling, som udfordres for enten at fortsætte sin uddannelse ved de Lærestalter, der bygger videre på dette grundlag, eller han kan gå over til praktisk arbejde. Jørgen valgte det første i en alder af 19 år. Hans mål var nu at læse på "Den Kongelige Veterinær og Landbohøjskole" oprettet i København (1773/1856). Så den 24. august 1891 lod han sig indskrive på ovennævnte skole.

Hvad Jørgen brugte tiden fra 1885 - 91, vides ikke bestemt, men det må formodes, at han hjalp til med at arbejde hjemme på gården, da hans far (Niels Thomsen) allerede på dette tidspunkt var 49 år gammel, og så var man faktisk slidt op på denne tid. Men efter 6 år kaldte København .

Da Jørgen Høgild Nielsen kom til hovedstaden, blev han ganske overvældet af storbyens elendighed, navnlig blandt børnene. I Jylland kendte han også gårdenes elendighed, men her i København var der ikke engang frisk luft, og sygdomme lurede alle vegne. Men der var også muligheder i byen. Politisk var der sociale brydningstider, som påvirkede ham. Man måtte tage stilling til politiske og litterære oplevelser. Jørgen blev radikal. Han involverede sig i kunstforeningslivet og gik til diverse politiske og litterære møder. Var stor tilhænger af Georg Brandes 3) og hans tanker.

Studietiden trak ud, medens han boede på Regensen 4) ved Rundetårn. Men pigen Kirsten fra Gjellerup sogn blev utålmodig og ville giftes, hun pressede på, at han skulle gøre sit studium færdig.

Den 1. november 1895, da han var 29 år gammel, fik han en 2. karakter på Landbohøjskolen og måtte kalde sig dyrlæge. Året efter giftede han sig med Kirsten Marie Jensen fra en af gårdene i hjemsoget. Giftermålet foregik i Sct. Mathæus kirken i København den 27. oktober 1896.

Umiddelbart efter afgangsexamen flyttede han til Stubbekøbing med sin kone. Men hvor han bosatte sig første gang i Stubbekøbing vides ikke, men udfra en lejekontrakt 5) fra 1903 vides det, at der står følgende:

Undertegnede: Købmand Erik Hansen Erch, Stubbekøbing
 bortlejer herved til: Herr Dyrlæge Høgild
 fra førstkommende 1. Mai... Flyttedag 1903 følgende Lejlighed i min Ejendom: Matr. No. 3 Stubbekøbing Vestergade, bestående af: 6 Værelser med Loftsrum og derpå indrettet Kammer og Pige-kammer, Forstue, Køkken, Spisekammer. til-lige med Adgang til Vaskehus til Gården, Brønden og Reti-raden, samt et lille stykke Have, Staldrum og Skur.
 I Lejligheden er 4 Kakkelovne, 1 Comfur samt evt. Gas i Køkkenet.

For en årlig Leje af ... 300 Kr.. skriver trehundrede Kroner, som erlægges på følgende Måde: Halvårlig eller kvartårlig forud med 150 Kr. eller 75 Kr. Påtegning af .. 2. Nov. 1909 Det i nærværende Lejekontrakt indgåede Lejemål opsiges til 1. Maj 1910 af Kirsten Marie Høgild.

Af vennerne modtog han 3 dage før sit bryllup et meget stort rødvinsglas 6) med inskriptionen: 24. oktober 1896. Men han savnede vennerne fra København og havde ivrig korrespondance med dem. Det skete også, at de kom til Stubbekøbing, men rejsen var lang og besværlig på disse tider. Jørgen Høgild arbejdede for at oprette feriekolonier for Københavnerbørn. I samråd fik han Københavns Kommunalærerforening 7) til at gå med på ideen. Jørgen Høgild havde lagt mærke til, at mange af vore forsamlingshuse stod tomme om sommeren rundt i landet. Her kunne man sende ferie børn fra stenbroen ud. Så skulle en lokal lærer modtage børnene, og de ville i sommerens forløb få kræfter, så de ikke så let kunne pådrage sig diverse sygdomme i deres hverdag. Tanken blev en realitet, og ved århundredskiftet fik vi her i Danmark vores første offentlige kommunale feriekolonier.

Sideløbende skrev han sammen med herra Trøstrup, Herning, der var ved at oprette et museum, hvor aftægtshuset fra Jørgen Høgilds fødegård skulle opstilles. Huset blev flyt-

tet til museet. I et brev skriver Jørgen Høgild til Trøstrup følgende:

De har fået noget af min Fødegård i Øster Høgild. Det glæder mig .. jeg har et lille Billede, som hermed følger. Det er Gården, som den så ud sidst i Fyrrerne. Den er tegnet af en "Kjæltring" 8) hvem ved jeg ikke, men ... Originalen må De beholde til Museet ...

Ærbødigst Høgild
Stubbekøbing, 22.3.07

Der kommer nyt brev fra Herning dateret den 25. marts 1907, hvor Trøstrup gør rede for museets drift, indretning og hvorledes to voksdukker skal sidde i stuen på den gamle gård..(en god beskrivelse). Medens Jørgen Høgild virker i Stubbekøbing har han fået 2 piger og en dreng 9)

Som dyrlæge har han sat sig det mål, at gøre Bogø tuberkulinfri blandt kreaturene. Det lykkedes også for ham, men netop en efterårsdag, med regn og kulde, samt ved at stå på den åbne færge imod Stubbekøbing, gav ham en kedelig lungebetændelse.

Jørgen Høgild døde 1908. Vennerne og Københavns kommunelærerforening rejste ham en mindesten på byens kirkegård.

Enken Kirsten Marie Høgild åbner en fodpleje i byen og har en lotteri kollektion. En gang holder hun en seddel tilbage for en af byens borgere, der ikke har indfriet den (en kroejer som har kautioneret, men hvor alle andre er sprunget fra deres forpligtelser, men denne ene kroejer stiller trolig hver måned og afdrager sine kautionsforpligtelse) Denne person kommer og henter sedlen 3 dage efter. Den udkommer med den store gevinst .. men det er vist en hel anden historie, jeg her begynder på ....

Palle Høgild

1. Herning Museum, 1907
2. Brunkuls-museum, oprettet efter 1945
3. fra gamle breve
4. bygning på Købmagergade for studerende
5. org. kontrakt hos Palle Høgild
6. glasset tilhører Jørgen Høgilds barnebarn, Violvej, Humlebæk.
7. ferielister 1910-15, ca. 950 drenge hvert år på ferie
8. en omvandrende person, der slår en handel og andre gøremål af med omgivelserne, f. eks. som her laver en kultegning
9. Eva Gerda, Kaja Marie, samt Ib William Høgild

LIDT MERE OM DYRLÆGE HØGILD.

Lokalhistorisk Arkiv er i besiddelse af forskelligt materiale, der er et supplement til foranstående interessante artikel.

På grundlag heraf og af aviser fra dyrlægens Stubbekøbing-tid ser man, at han har haft en fremtrædende plads i byens kulturliv i sin egenskab af formand for den lokale foredragsforening, kaldet "Folkeuniversitetsforeningen".

En notits i Stubbekøbing Avis 19/2 1901 fortæller lidt om denne forenings virke:

I Folkeuniversitetsforeningen taler Professor Dr. Wilkens første Gang d. 21. Februar og de påfølgende 5 Torsdage hver Aften Kl. 8 1/4 præcis.

Æmne: Det produktive Arbejde og dets Betingelse.

Mødested: Freys Hotel.

Indmeldelse i Foreningen modtages af Frk. Widergård og Dyrlæge Høgild til den 20. ds.

Ikke - Medlemmer 50 Øre pr. Foredrag.

Medlemskort forevises ved Indgangen.

Bestyrelsen.

I arkivet findes der et brev fra professor Wilkens vedrørende dette arrangement. Brevet beskriver de vanskeligheder, man så sent som i 1901 havde med at få forbindelse med det øvrige Danmark.

Brevet lyder i sin helhed således:

Højstærede Hr. Dyrlæge Høgild!

Jeg tager altså herfra paa førstkommende Torsdag Kl. 10.10 Fm. og er saa i Nørre-Alslev Kl. 1.12. Der vil jeg altsaa træffe Postvognen, og jeg beder Dem om at ordne det saaledes, at Postføreren faar Billet til mig. Saa ser jeg mig om i Stubbekøbing og har Kl. 8.15 den Fornøjelse at se min nye Tilhørerkreds. Men efter disse Glæder kommer saa den sure Svie: Jeg har Forelæsninger her Kl. 2 og Kl. 7, og jeg er altsaa nødt til at staa op Kl. 4½ Morgen og køre med Postvognen til Nørre-Alslev for at kunne være her i rette Tid.

Da vi har faaet en saa streng Vinter, og min Hustru er bange for, at det skal blive for haardt for mig, hvis jeg ikke er meget forsigtig, vil jeg se at faa fat i en Pels, og jeg haaber paa, at De vil kunne skaffe mig en Fodpose til Laans til Morgenturen Kl.5.10, den maa jo saa kunne gaa tilbage til Stubbekøbing med Postvognen.

Jeg beder Dem om at bestille Værelse til mig paa Freys Hotel, og Karlen maa sørge for, at det er opvarmet, til jeg kommer til Stubbekøbing.

I Haab om, at vi nok gensidig vil faa Glæde af hinanden, F.U.F. Medlemmer og jeg, er jeg

Deres forbundne
Cl. Wilkens

Dronningensvej 28 København F
17-11 1901

I Stubbekøbing Avis 31. juli 1908 kommer meddelsen om dyrlæge Høgilds død. I nekrologen står bl. a.:

Dyrlæge Høgild var en meget virkelysten Natur med stor Interesse for politiske og sociale Spørgsmaal, han har bl. a. gjort et godt stykke arbejde for at faa de køben-

havnske Feriebørn anbragt i Feriekolonier.....

Begravelsen fandt sted d. 3. august 1908, og i avisens beskrivelse står: --- Kisten dækkedes af en Mængde Kranse, hvoraf flere var signerede, saaledes fra Feriekolonierne, Næsgaard Agerbrugsskole, Foredragsforeningen, De socialdemokratiske Organisationer, Kul- og Koksforeningen samt Dyrlægeforeningen. I Følget bemærkedes bl. a. Viceskoleinspektør Jensen, København, Formand for Københavns Kommunalærerforenings Feriekolonier, samt et Par af afdødes Ungdomsvenner; Redaktørerne Grønborg, Brønderslev, og I Thybjerg, Næstved.

Pastor Bondesen talte sympatisk og forstaaende om den afdødes store Virkelyst og Arbejde for de smaa i Samfundet, og Redaktør Grønborg bragte en varm Tak til den bortgangne, hvis retskafne og redelige Karakter og store Trofasthed, han særlig dvælede ved.

Interesserede vil kunne finde mere om dyrlæge Høgild i Lokalhistorisk Arkiv, f. eks. et brev fra Georg Brandes, med hvem dyrlægen åbenbart har haft en disput om Inge-manns forfatterskab.

Der er iøvrigt grund til at takke Palle Høgild, Frederiksværk, fordi han gennem den foranstående artikel er med til at kaste lys over en mand, der i sin tid betød så meget for by og omegn.

Kai Vestergård

FRA "DEN ERFARNE HUSMODER" OM FOLKEHUSHOLDNING 1888

Folkens daglige Middagskost, beregnet for
Sommergerne.

Søndag: job Grød og enten stegt eller indbagt
Flæst.

Mandag: dersom det er Hostens Tid, enten Dye-
kjøbsuppe og Kjødet med Peberrodsauce eller Risengrøns-
vælling og Æggetage eller stegt Flæst og Pillekartofler.

Tirsdag: Bøllemeel og Flæst med stuede Kar-
tofler eller Majroe.

Onsdag: job Grød og Æggetage eller stegt Flæst
eller Klipfist med Sennepsauce og Kartofler.

Torsdag: enten Grønkaal eller Suppe.

Fredag: job Vælling og Pandelager.

Lørdag: enten Mælrød eller Kærnemælsvælling
med Sirup i og Plukkesul eller indbagt Flæst.

Der er en Tid i For sommeren, navnlig Maj og
Juni Maaned, da man ofte hverken har Kartofler, Kaal
eller Røer; men paa denne Tid har man i Reglen mange
Æg og kan derfor let stifte med Æggetage, indbagt Flæst,
stegt Flæst eller Spegeflæst og Mællemad som Jormad,
naar man ikke har Urter, Rødder og Kartofler til Suppe.
Det er sjældent, at Folkene faa gule Urter om Sommeren,
men derimod stadig en Gang om Ugen grøn Søbekaal.
I Hosten faa de Steg en Gang om Ugen.

Folkens daglige Middagskost, beregnet for
Vintergerne.

Søndag: job Grød og enten kogt Flæst eller
Sylte.

Mandag: Byggrødvælling og Pandelager.

Tirsdag: Kalvekjøbsuppe med Boller eller Hvid-
kaal og brunet Kalvekjød eller Suppe med Hvidkaal, kogt
paa Flæst, og dette til Suppen.

Onsdag: job Grød og stegt Flæst med Pille-
kartofler.

Torsdag: Byggrødvælling og enten Klipfist, kogt
Flæst eller Steg med stuede Kartofler, Kaal eller Røer.

Fredag: grøn Søbekaal eller gule Urter med Kjød
og Flæst til.

Lørdag: Mælrød og Plukkesul.

OPROP!

Til Danmarks Soldater og Danmarks Folk!

Uten Grund og imot den tyske Regjerings og det tyske Folks oprigtige Ønske, om at leve i Fred og Venskab med det engelske og det franske Folk, har Englands og Frankrigets Magthavere ifjor i September erklæret Tyskland Krigen.

Deres Hensigt var og blir, efter Mulighet, at treffe Afgjørelser paa Krigsskuepladser som ligger mere afsides og derfor er mindre farlige for Frankriget og England, i det Haab, at det ikke vilde være mulig for Tyskland, at kunde optræde stærkt nok imot dem.

Af denne Grund har England blandt andet stadig krenket Danmarks og Norges Nøitralitet og deres territoriale Farvand.

Det forsøkte stadig at gjøre Skandinavien til Krigsskueplads. Da en yderlig Anledning ikke synes at være givet efter den russisk-finske Fredsslutning, har man nu officielt erklæret og truet, ikke mere at taale den tyske Handelsflaates Seilads indenfor danske Territorialfarvand ved Nordsjøen og i de norske Farvand. Man erklærte selv at vilde overta Politiopsigten der. Man har tilslut truffet alle Forberedelser for overraskende at ta Besiddelse af alle nødvendige Støtepunkter ved Norges Kyst. Aarhundredes største Krigsdriver, den allerede i den første Verdenskrig til Ulykke for hele Menneskeheden arbeidende Churchill, uttalte det aapent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbake af »legale Afgjørelser eller nøitrale Rettigheder som staar paa Papirlapper«.

Han har forberedt Slaget mot den danske og den norske Kyst. For nogen Dager siden er han blit utnævnt til foransvarlig Chef for hele den britiske Krigsføring.

Den tyske Regjering har til nu overvaaket denne Mands Forholdsregler, men den kan ikke taale, at en ny Krigsskueplads nur blir skaffet efter de engelsk-franske Krigsdriveres Ønsker.

Den danske og den norske Regjering har siden Maaneder hat Beskjed om disse Forsøk.

Likeledes er deres Holdning ingen Hemmelighed for den tyske Regjering. De er hverken villige eller istand til at kunne yde en virksom Motstand mot det engelske Indbrudd.

Derfor har Tyskland besluttet at foregripe det engelske Angrep og med sine Magtmidler selv at overta Beskyttelsen av Danmarks og Norges Kongeriges Nøitralitet og værne den saakenge Krigen varer.

Det er ikke den tyske Regjering's Hensigt at skaffe sig et Støttepunkt i Kampen mot England, den har udelukkende det Maal at forhindre at Skandinavien blir Slagmark for de engelske Krigsudvidelser.

Af denne Grund har stærke tyske Militærkræfter siden idag morges tat Besiddelse af de vigtigste militære Objekter i Danmark og Norge. Over disse Forholdsregler treffes der for Tiden Overenskomster mellem den tyske Riksregjering og den Kongelige Danske Regjering. Disse Overenskomster skal sikre at Kongeriget bestaar videre, at Hæren og Flaaten opretholdes, at det Danske Folks Frihet agtes og at dette Lands fremtidige Uafhængighed fuldt ut sikres.

Indtil disse Forhandlinger er afsluttet, maa der ventes at Hæren og Flaaten har Forstaaelse for dette, likeledes at Folket og alle kommunale Steder er fornuftige og har god Vilje, slik at de undlater enhver passiv eller aktiv Motstand. Den vilde være uten Nytte og bli bruddt med alle Magtmidler. Alle militære og kommunale Steder anmodes derfor straks at opta Forbindelsen med de tyske Kommandører.

Folket opfordres til at fortsætte det daglige Arbeide og til at sørge for Rolighed og Orden!

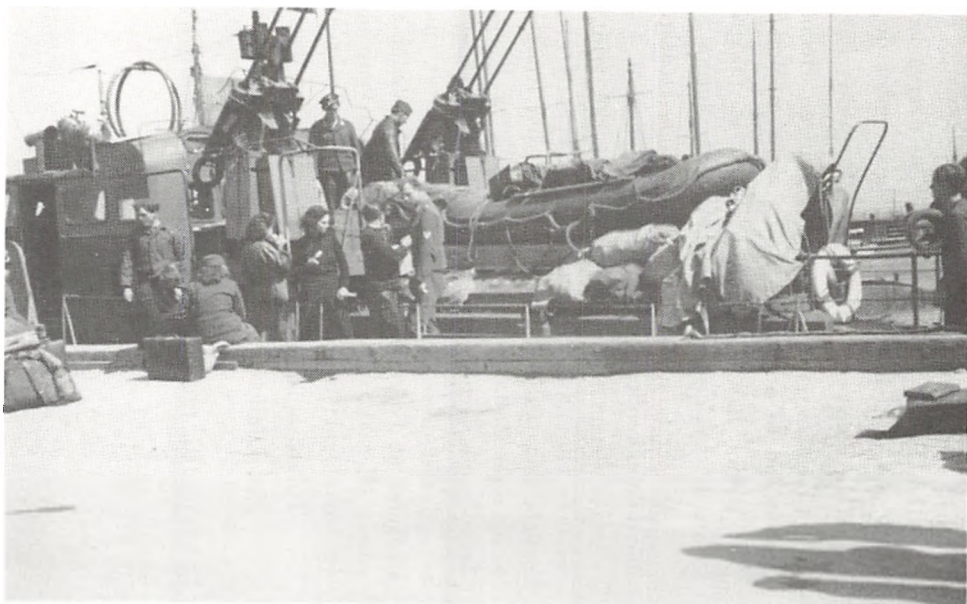
For Landets Sikkerhed mot engelske Overgrep sørger fra nu af den tyske Hær og Flaate.

Løbeseddel nedkastet 9. april 1940

Den Tyske Kommandør
Kaupisch

Tyske krigsskibe og lystsejlere i Stubbekøbing havn

11

Billeder fra Stubbekøbing havn 1945

Billeder fra Stubbekøbing havn 1945

Billeder fra Stubbekøbing havn 1945

"Amaliegruppen" - Stubbekøbing. 5. maj 1945

Modstandsgruppe i Stubbekøbing 1945

Befrielsesdagen 5. maj 1945. Torvet og Rådhuset

Befrielsesdagen 5. maj 1945 på Torvet

Repræsentanter for modstandsbevægelsen nedlægger krans på nedskudte engelske flyveres grave i Stubbekøbing

ÅRSBERETNING 1993

Arkivet har gennem det forløbne år modtaget mange arkivalier som ikke mindst af den gode og interesserede hjælp jeg har haft gennem 7 måneder, nemlig fru Ingrid Johansen, er blevet registreret og kommet på rette hylde. Også vor meget righoldige samling af gamle fotografier er vokset betragteligt, også her er næsten alt på plads.

Vi har i vort museum udstillet en del gamle billeder til stor interesse, ikke mindst for lokale besøgende, denne aktivitet vil vi nok fortsætte med, idet vi på museet er ved at klargøre et helt rum til dette formål.

Vi har gennem året haft besøg af mange, ikke mindst slægtsforskere, som ivrigt har studeret kirkebøger og folketællingslister.

Biblioteket og Lokalhistorisk forening har for nylig indkøbt T.V. og video, som jeg er sikker på arkivet vil få megen glæde af fremover, idet vi allerede nu har en hel del videofilm, som vi endnu ikke har mulighed for at se, og mere vil komme til. En stor tak til såvel Biblioteket som foreningen.

Vi har for nylig fået udgivet Carl Carstensens bog om Stubbekøbing by 1954 - 1979. Salget går godt og overskudet vil tilfalde museet.

Tak til Biblioteket for godt og positivt samarbejde.

Til slut skal lyde en særlig tak til hele arbejdsgruppen bag arkivet, som yder en stor indsats på helt frivillig basis. Tak til Lokalhistorisk forening for godt samarbejde, ikke mindst ved udgivelsen af vort årsskrift.

Erik Mahnfeldt

leder af Lokalhistorisk arkiv for Stubbekøbing kommune.

ÅRSBERETNING 1993

Lokalhistorisk forening kan igen se tilbage på et år med mange aktiviteter, medlemsfremgang og en trofast medlemskare.

Fra det Classenske Fideicommiss har vi modtaget 2.000 kr. til støtte for vort arbejde.

I bestyrelsen er der sket en udskiftning. Efter mange års trofast arbejde ønskede Hans Jacobsen at udtræde af bestyrelsen. Bent Blomquist har overtaget Hans Jacobsens plads. Tak til Hans Jacobsen og velkommen til Bent Blomquist.

Lokalhistorisk forening har ydet et tilskud på 5.000 kr. til indkøb af fjernsyn og videoapparat. Resten af købesummen går over Bibliotekets budget. Vi har nu mulighed for at vise de gamle film som opbevares i arkivet.

Else Marie Boyhus foredrag: "Erindringens nødvendighed" gav inspiration til et erindringskursus med arkivleder Hans Ivar Bentzen, Rødby som underviser. Desværre må vi aflyse dette kursus på grund af Hans Ivar Bentzens sygdom. Det er dog vort håb, at det kan gennemføres i 1994.

Igen i år har museumsinspektør Michael Andersen givet os en stor oplevelse med at være vores fører både på udstillingen "Vikingerne i Rusland" og på byvandringen i det gamle Roskilde. Kirkeruinen under Stændertorvet var en stor oplevelse.

For redaktion af årsskriftet siger vi en stor og varm tak til Erik Mahnfeldt. For korrekturlæsning retter vi takken til Kai Vestergård Madsen. Igen i år er der artikler fra hele Stubbekøbing kommune. Tak til alle som har bidraget med artikler til årsskriftet, og tak til alle som på een eller anden måde har bidraget til at året er blevet positivt for Lokalhistorisk forening.

I Vikingskibshallen fandt jeg disse linier:

"Bedre byrde bæres ved bortfærd ej end det vid man vandt
Værrer vejkost vindes på vandring ej end overmål af ø.""

Stubbekøbing Ægexport

Vestergade 18

Stubbekøbing

Ovennævnte firma blev grundlagt så langt tilbage som i 1885 i Stubbekøbing af grosserer C. Beyer, men det vides ikke, om det netop var på ovennævnte adresse, men da Stubbekøbing Ægexport blev startet, bl.a. ved overtagelse af C. Beyers forretning, blev det på nævnte adresse, og dette skete pr. 27. februar 1919, hvor der blev udstedt en tilladelse til handel for firmaet fra adressen Vestergade 18, Stubbekøbing.

Firmaet var lejer under daværende Nordfalsters Bank, hvor der var kontorer på 1. sal ud mod vandet, og selve ægpakkeriet var i en nu nedrevet tilbygning også ned mod vandet. I denne tilbygning var der også indrettet kælder med store betonkummer, hvor man på den tid præserverede æg. Det vil sige, at man på de tidspunkter, hvor der var mange æg på markedet, og hvor prisen var relativt lav, nedlagde æggene i disse kummer i en kalkopløsning, som blev blandet i et kæmpekar nede bag pakkeriet (karret var med et indhold på 1000 m³). Herfra blev blandingen så ledt ned i kummerne, efterhånden, som man havde æg klar, i kummerne kunne være 40 - 60.000 stk. æg. Det var et større arbejde at gøre æggene klar, hvert enkelt æg skulle gennemgås - klinkes - d.v.s. man stødte æggene forsigtigt mod hinanden, og hvis æggene havde en forkert lyd (damerne, der gjorde dette arbejde, var eksperter) så blev ægget fraseret og solgt til bagerier og restauranter som knækæg, de var jo friske nok.

Nedlægningen (præservingen) skete som regel i forår og sommertiden.

Når man kom hen til sidst på efteråret og vinteren, blev æggene igen taget op, blev klinket og gennemlyst, hvor-

efter de blev solgt hovedsageligt til bagere og restauranter, men private kom også og købte til bagning og madlavning, da disse æg var en hel del billigere end friske æg - efterår og vinter, ligeledes gik en hel del til eksport, bl.a. til England.

Denne form for opbevaring af æggene overlevede efterhånden sig selv og ophørte først i 50-erne, hvor det ikke mere kunne betale sig, og hvor ægproduktionen steg betydeligt.

Vi havde i øvrigt også et lejemål med fa. L.M.A.F., som på daværende tidspunkt havde lagerbygninger, hvor nu indkørslen til parkeringspladserne til bank og brugsen er. Der var emballagelager, ak ja, der er sket meget i byen siden 1954.

Byens nuværende borgmester, John Erdmann, begyndte også sin karriere i byen indenfor ægbranchen, han var som feriedreng med som medhjælper hos en af vore ægsamlere, Jørgen Anthonsen, Vejringe.

Stubbekøbing Ægexport var en lokalafdeling af det landsdækkende Ægexportfirma - Danmarks Ægexport - med hovedkontor og lager på Christians Brygge i København.

Det var i hovedfirmaet, at undertegnede tiltrådte i marts 1946, og efter en del uddannelse dels på lager og kontor, blev jeg overført til Stubbekøbing Ægexport 3. august 1946, da den daværende forretningsfører var død. Med fra hovedfirmaet var en af de gamle folk, som konstant tog ud på afdelingerne, når der var sygdom, ferie eller lignende, og tillige var der en meget dygtig forvalter Ansgar Larsen samt i begyndelsen en kontordame, som havde været der en del år.

Efter nogle måneder i Stubbekøbing var jeg så på afdelingen i Ålborg for at lære ægpræservingens hemmeligheder, og efter denne afstikker kom jeg tilbage og blev udnævnt til forretningsfører for afdelingen fra 1. januar 1947. Jeg havde nogle dejlige år i Stubbekøbing, indtil man nedlagde afdelingen i maj måned 1954 og over-

flyttede den til Nykøbing F.

Da jeg kom til Stubbekøbing Ægexport, havde firmaet aftaler med en del ægsamlere, som man kaldte dem, det var mennesker med forskelligt virke, som desuden kørte rundt ude på landet og opkøbte æg hos private hønseholdere, hvorefter de videresolgte æggene til os.

I starten foregik det ved, at de købte æggene løst i kurve hvorefter de ude på deres køretøjer af forskellig art, hestevogne, små varevogne eller enkelte store lastbiler, måtte pille æggene ned i kasser med rammer, hvor der kunne være 100 stk. æg i hver ramme, og igen fra 5 til 15 rammer i hver kasse. Det var ikke altid lige rart at køre rundt, især ved vintertide i storm eller sne.

Når æggene så ankom til pakkeriet, blev de taget op, gennemlyst og derefter pakket i store trækasser med træuld, når de skulle til eksport. Skulle de bruges på hjemmemarkedet, blev de gennemgået og pakket over i andre kasser med rammer og sendt til firmaet i København. Senere gik man over til at levere kasser med rammer til ægproducenterne. I kasserne kunne være fra 300 til 500 stk. æg alt efter behov, og igen senere gik man over til den form for ægbakker i presset papmateriale, man kender i dag, og leverandørerne kunne få det antal bakker eller antal kasser med bakker, de havde behov for. Endvidere gik man så over til efter gennemlysning og kvalitetetskontrol at pakke æggene ned i kasser med 360 æg i hver, når æggene blev videresendt fra pakkeriet - enten til brug i København eller til export.

I starten var alt i træemballage, men efterhånden gik man over til papemballage, som dels var lettere håndterligt dels lettere at opbevare, idet det ikke krævede så meget plads.

Al transport af æggene fra pakkeri og videre foregik fra starten med den legendariske "STUBBEKØBING - NYKØBING - NYSTED - jernbane, og vi fik også dengang

al ny, såvel som returemballage fra hovedfirmaet med denne bane. Mange er de læs henholdsvis æg eller emballage, der blev kørt dels til og dels fra banen af en af den tids godt kendte borgere, nemlig drager Olsen fra Ourevej, og det foregik med hestekøretøj.

I de sidste år Stubbekøbing Ægexport eksisterede, begyndte firmaet at opkøbe nogle ægruter, som hidtil var kørt på "gammel" måde, og i nogle tilfælde blev den tidligere ægsamler ansat som chauffør, og i de sidste år begyndte man også at anvende vognmænd til at transportere æggene til København.

Men alt fik jo en ende, og i maj måned 1954 blev nøglen drejet om for sidste gang, og afdelingen blev flyttet til Nykøbing F., hvor jeg fortsatte som leder til denne afdeling blev lukket i foråret 1967.

Det blev aldrig det samme som i Stubbekøbing, for selv om man fik ansvaret for dobbelt så stor en afdeling, så var det ikke som i byen, hvor man som 24-årig fik sin første selvstændige lederstilling, og det var byen, hvor vi blev gift, hvor vi fik vore børn, og hvor vi fik mange gode venner og minder fra, og som man altid vil tænke tilbage på med glæde.

Peter Møller
Pontoppidansgade 22
4800 Nykøbing F.

november 1992

23 pakkedamer fra "Ægekporten" ca. 1920

